

ענפי לינס
עמותת
שירת חייו

שירת המדע | שנתון לספרות, אמנות ומדע | תשע"ד | 2014
לזכר עפר לידר | מדען ומשורר | 1955-2004

ענפי לינס
עמותת
שירת חייו

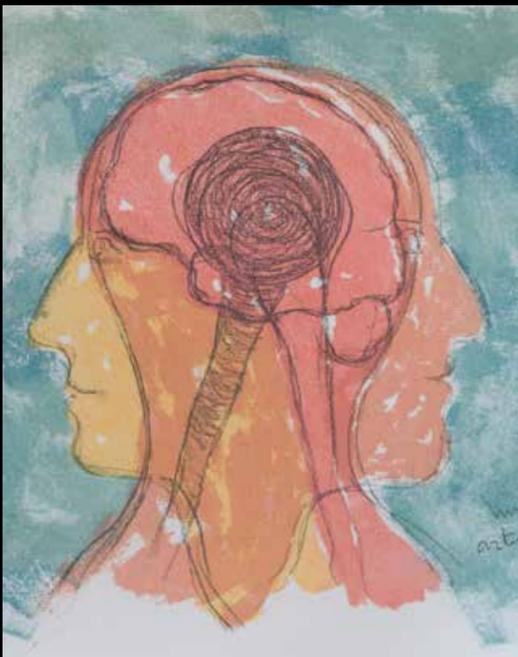

רבים מאיתנו מנהלים ברצינות יומנים ורשמים בהם מקומות וזמנים למפגשים עתידיים. מחר, כידוע, יהיה יום חדש. אלא שמחר, למעשה, גם נהיה במקום אחר. אנחנו נוסעים ללא הרף במרחב-זמן. כדור-הארץ נע סביב השמש במהירות של יותר מ-100 אלף קמ"ש. השמש נעה סביב מרכז הגלקסיה במהירות של קרוב ל-800 אלף קמ"ש. מערכת השמש כולה נעה במהירות של יותר ממיליון קמ"ש בהשוואה למהירות ההתפשטות הרגילה של היקום. והזמן? הזמן נע בקצב אחד בשביל מי שנע לאט, יחסית. והוא מאט את מהלכו, בשביל מי שמתקרב למהירות האור.

איך הזמן משפיע על העולם? איך הוא מעצב את הדרך שבה אנו רואים ומבינים את העולם? האם, למשל, אפשר לעצור רגע מתוק, למנוע ממנו לחמוק אל העבר, או "לנגן אותו בלולאה" ולחיות אותו שוב ושוב? האם אפשר להפוך את כיוון התנועה של הזמן? האם כדאי לעשות זאת?

מה, בעצם, אנחנו יודעים על הזמן? כנוסעים מתמידים במרחב-זמן, אנחנו יודעים, כפי שכתב יוסי אלפנט, והלחין ושר אהוד בנאי, ש"הזמן נוסע - כי זה מה שהזמן אמור לעשות". אבל לא ברור מאיפה הוא בא, לא ברור לאן הוא הולך; ולא ידוע מתי, ולפני מי (אם בכלל) הוא עתיד ליתן דין. חלק מרכזי בשנתון "שירת המדע" מתמקד השנה, 2014, במימד הזמן, כפי שרואים ומבינים אותו מדענים, משוררים ואמנים.

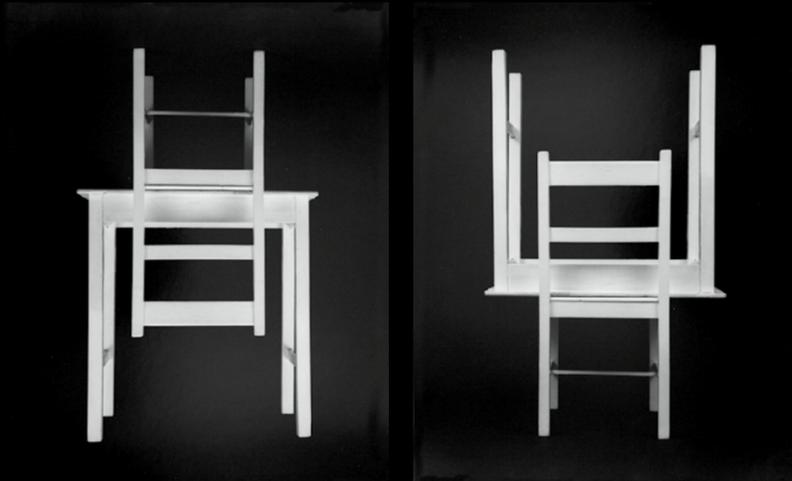
י. ע.

שירת המדע

שנתון לספרות, אמנות ומדע
לזכר עפר לידר

שירת המדע | שנתון לספרות, אמנות ומדע לזכר עפר לידר | תשע"ד | 2014

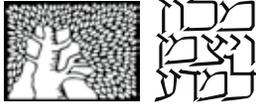
פחד המוות ושמחת החיים

מייצב זה, מעשה ידי דגנית ברסט, נוצר בשנת 1976 תחת הכותרת "ללא כותרת". בשנת 2005 ניתנה לו הכותרת "פחד המוות ושמחת החיים", כשם תערוכה שנועדה להתקיים אך בסופו של דבר לא התקיימה. בשנת 2010 נכלל במייצב מיקף יותר שהוצג בגלריה ג'ולי מ. בשנת 2011 נכלל במייצב "אני תלמיד של כסא", בתערוכה "כריסטוליס", שהתקיימה במוזיאון בת-ים לאמנות עכשווית, ואשר הציגה נקודות מבט שונות על מערכת החינוך בישראל, באצירת טלי תמיר

ISBN 978-965-91663-8-1

9 789659 166381

שירת המדע

שנתון לספרות, אמנות ומדע
לזכר עפר לידר

כתובת המערכת:
המחלקה לפרסומים ולתקשורת, מכון ויצמן למדע
news@weizmann.ac.il
ת.ד. 26, רחובות 76100
טלפון: 08-934-3856

נדפס בישראל: אופסט א.ב.

מסת"ב 978-965-91663-8-1 ISBN

על פרס עידוד היצירה הספרותית בין מדענים:
<http://www.weizmann.ac.il/ofer>
<http://www.lider.name>

תמונות:
Thinkstock
אימאג'בנק
אבי חי
מוזיאון ישראל, אבי פוזנר
נביל קזמוס, ק.ב. הפקות
אריאלה סבא
יבשם עזגד
גלריה גורדון
Vegap, Madrid, Spain
א.ד. מטלון ושות' בע"מ

שירת המדע
שנתון לספרות, אמנות ומדע

עורך: יבשם עזגד

המערכת:
בני גיגר – מדע ומוסיקה
דני כספי – ספרות ושירה
אסנת לידר – שירת חייו
יבשם עזגד – אמנות וקולנוע

עוזרות לעורך: תמר גלבווע ואריאלה סבא
מאגר מידע ותחקירים: נעמה פסו

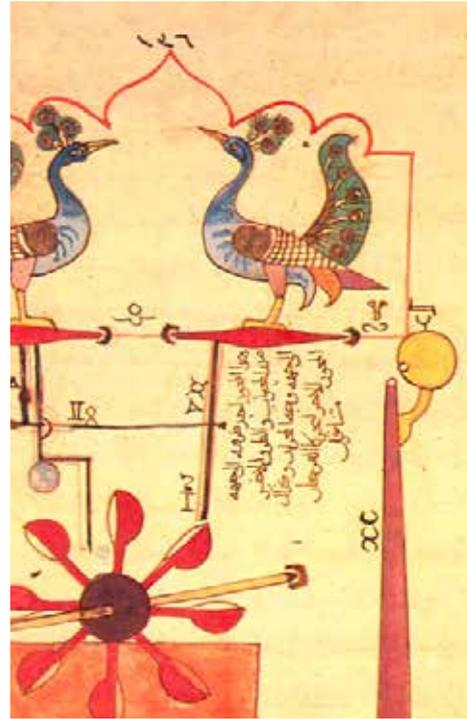
עורכת לשונית: יעל אונגר
עיצוב: עירית שר
ניקוד שירים: נעה רוזן

בשער:
"אינטליגנציה אנושית / אינטליגנציה מלאכותית". פרט מתוך
תחריט צילומי מעשה ידי מיכה לורי, הנכלל בסדרת תחריטים
הקרויה "זמן הווה ומיליוני שנים (+10¹⁰⁰)". מאמר על סדרת
התחריטים מופיע בעמוד 78.
בשער האחורי:
מיצב של דגנית ברסט. הגרסה האחרונה שלו הוצגה בתערוכה
"בריסטולים" במוזיאון בת-ים לאמנות עכשווית, 2011, באצירת
טלי תמיר.

ISBN 978-965-91663-8-1

9 789659 166381

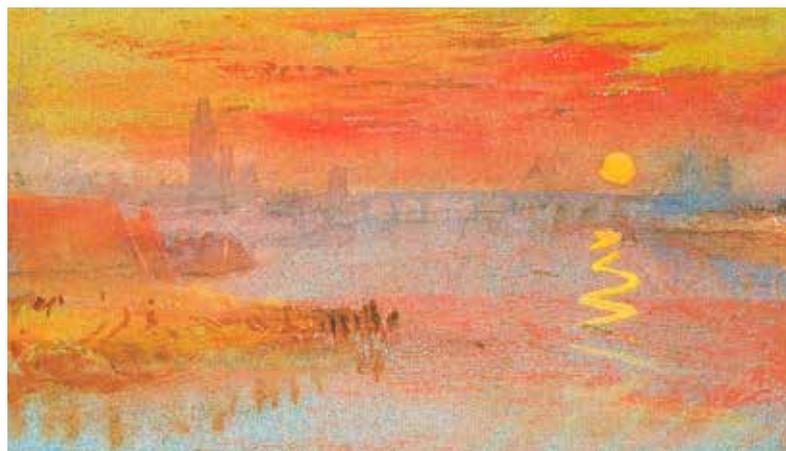

70	אנחנו הזמן אבי פיטשון
74	נתראה בקרוב אהוד פדרמן
75	עמית בשעון משה אוחיון
76	על מה אני מדבר כשאני מדבר על ריצה זיו צויגהפט
78	השאלה האחרונה יבשם עזגד
82	שתי פתיחות ענר שלו
84	אמר עובד הנקיון במוזיאון ליאור שטרנברג

54	ארבעה שירים מתוך "כמה זמן עוד נשאר איננה שאלה אלא דלת" ישראל אלירז
56	בדיוק בזמן, שיפור עמדות לאחור יבשם עזגד
58	תניר העיתים עמנואל לוטם
62	תרגיל חוני המעגל אבנר טריינין
63	כך טל ניצן
64	מתח פנים אבנר גיגר
66	החומר שממנו עשויים החיים סמדר שפי

40	הזמן פועל לטובתנו נתן אלתרמן
42	זמן פרדריק בראון
43	מתוך "הזיכרון הארוך של האהבה" אורי ברנשטיין
44	כאילו אין מחר זוהר קומרגודסקי
47	מסך ישראל בר-כוכב
48	שעון הטווסים והיופי בהנדסה אבי גולן
52	לעולם אל תענה לטלפון זוהר אבני

11	ערך מוסף דניאל זייפמן
12	מקום ראשון שמעון מרמלשטיין
18	מקום שני אמיר טייכר
24	מקום שלישי מאור גבאי
28	ציון לשבח רן פינקלשטיין
32	ציון לשבח שלומית ולר כהן
38	פסיפס רחלי פלביץ

מתוך הספר "יקומים מקבילים" רפי וייכרט	124
המיה שגית ארבל-אלון	125
אשה חולפת בשלטון הזמן אריאלה סבא	126
הודאה פאטמי דיאב	129
מושא האהבה והיעוד הרוחני (2) מאיה בזרנו	130
אנחנו האחיות ריקי רפפורט פריזם	131
אמנות מול מציאות - ציור הנוף במאה ה-19 רות מרקוס	132

1011001 שירה ממוחשבת בין פשטידה ללוח-האם ערן הדס	108
אבודים בתרגום נאורה שם-שאול	111
מתוך "הפרת סדר" בעז יניב	114
דו-שיח בין אורורה, הזהר הצפוני, לבין המחזר שלה רחל חלפי	115
על די-אן-אי ומילים מסובכות אחרות יצחק (צחי) פלפל	116
שירת הציפורים תמר גלבוע	120

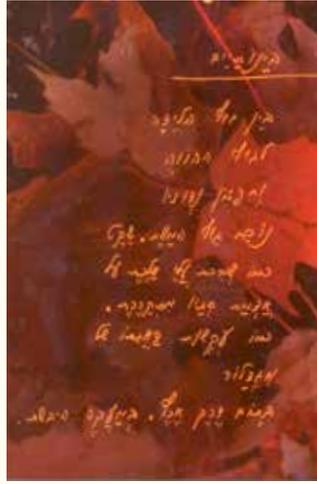
לשאלת המלט ליאת קפלן	97
קלאסי וקל רות מקבי	98
איך להגיע אלי ב-Waze אגי משעול	100
אביב במרתף דני כספי	101
"כל הדברים יגעים, לא יוכל איש לדבר", בין התרסה להסתרה ביצירות מיכל נאמן רונית שורק	102
מתוך "הבל יתן לך נשיקה" נורית זרחי	106
בתם לידה וקדחת צבי עצמון	107

ברויגל: הציידים בשלג טוביה ריבנר	85
שליטה וריחוף דורית רביניאן	86
מכתבו של האסיר ר.ס. לשלטונות הכלא רוני סומק	88
תמונה שלמה לאופר	89
השיר שלנו חיים גורי	90
הנסיך הקטן דניאלה גרדוש-סנטו	94
גבולות החלום: תמונה אשר רייך	96

משמרת לילה

בשנתון זה משולבים ציורים מעשה ידי העורכת ומבקרת הספרות הדסה וולמן, שערכה והגישה במשך כשלושה עשורים את "המוסף לספרות" של קול ישראל. הציורים נכללו בתערוכת היחיד שלה, "משמרת לילה", שהוצגה באחרונה בבית האמנים על-שם זריצקי בתל-אביב, באצירת מרדכי גלדמן. כפי שעולה משם התערוכה, וולמן מציגה בעבודותיה רמזים לדרך שבה היא ממלאת – בדמיונה – את האזורים האפלים בנופים ובמצבים שנתקלה בהם לעת ערב. העבודות המוצגות נוצרו בתחילה כמעין קולאזים מקרעי מגזינים, עיתונים ועלוני פרסומת. בשלב השני צולמו הקולאזים, ולאחר מכן ציורו מחדש בצבעי שמן על קנבס. בקטלוג התערוכה מצטטת וולמן את מישל וולבק ("המפה והטריטוריה"): "תמיד מגיע הרגע שאדם מרגיש צורך להראות את עבודתו לעולם, לא כל כך כדי לשמוע את שיפוטו, כמו בשביל להרגיע את עצמו באשר לקיומה של העבודה הזאת, ואפילו באשר לקיומו שלו".

שירת חיוו	180
ממחברת השירים של עפר לידר	181
ממגירת הלב של עפר לידר דני כספי	184
ידיים עפר לידר	185
במעקה היבשות על עפר ועל פרס עידוד היצירה לזכרו אסנת לידר	188
חיוו של עפר לידר דני כספי	190
לעפר ליאת באומינגר	192
האיש שהושיב אהבה על אוכפה לאה שניר	194
חיבור, הבניה ועצמאות ירון כהן	196
תודה	197
הזוכים בפרסים	198

סוכנים רדומים ארוז אלה, מילנה גיצין-אדירם, רן הנדל	160
מדוע מוסיקה מרגשת אותנו נורית בן צבי	166
ערב לווייה בחול המועד שלמה וינר	169
מקום יהודית מוסל-אליעזרוב	170
זיהוי יונתן ברג	171
חבר הקיונים: על קנאה, עלבון, מדע ונבואה זאב סמילנסקי	172
בחזרה לחיים יבשם עזגד	174

להתחבר לנקודת השבר עמי שטייניץ	136
קרקס הכאב בנו כלב	142
מערבולת פאולו קולומבו	146
שיחה עם יהודית ספורטס אנה פאולה כהן	150
בפרוץ כאבך אדיר כהן	152
המתיוון קונסטנדינוס קוואפיס	153
סיפור כמאכלת רות קרטון-בלום	154

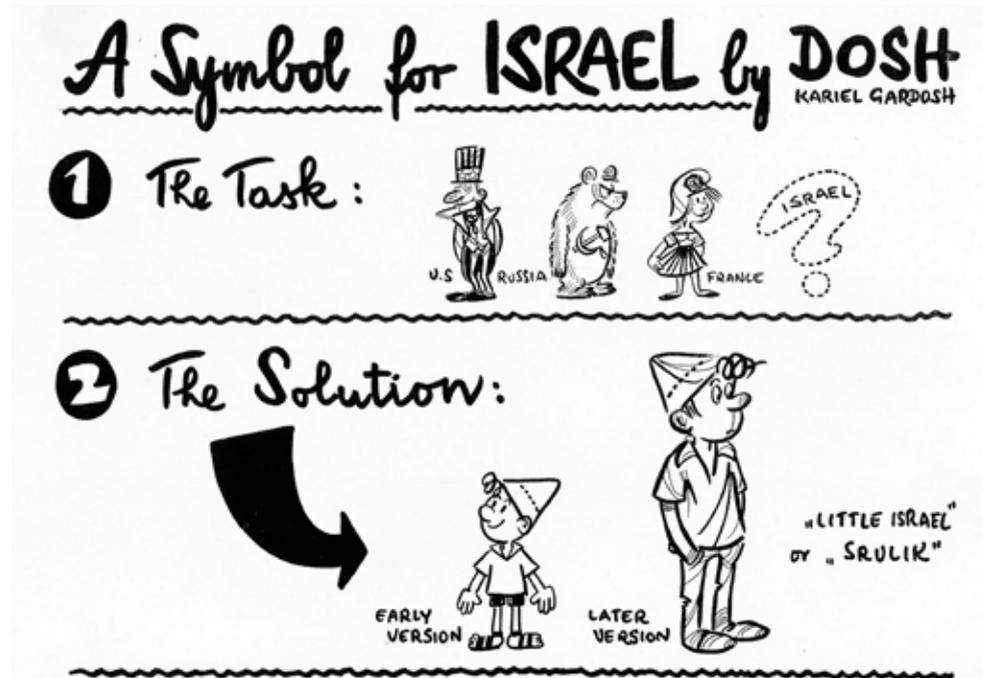
משנה היכן נראה אותם, הקליגרפיה היפנית תזוהה תמיד כיפנית, ומקורם של הציורים הפלמיים משויך ממבט ראשון לצפון-מערב אירופה.

באופן כללי יותר, תהיה אשר תהיה המציאות המתוארת באמצעות מדדים מספריים (ייצור נפט, יצוא תעשייתי, תוצר לאומי וכדומה), כל אלה הם תופעות חולפות בחייה הארוכים של חברה אנושית, ולרבים מהמדדים אין כל קשר לזהות התרבותית של אומות (למרות שהיא עשויה להיות מושפעת מהם). האמנות, הספרות, המוסיקה, וכיוצא באלה, הם למעשה הדרך הטובה ביותר להבין חברה, לרדת לשורשיה, והם הערכים שנשארים איתנו. הטכנולוגיה מאפשרת לנו אמנם לקיים עולם גלובלי, שבו כל אדם יכול לקרוא כל דבר, בכל מקום, גם באמצעות תרגום אוטומטי, אך עלינו לזכור תמיד, כי קבלת הגישה למידע אין משמעותה קריאה, ושהקריאה אין משמעותה הבנה. המהפכה הדיגיטלית, שהיא אחד הכוחות המניעים העיקריים שעומדים מאחורי הגלובליזציה, מביאה את המידע לכל אדם. אולם לא היכולת שלנו לקרוא כל דבר בכל מקום היא המקור להשפעה העצומה של המידע עלינו, אלא תוכנם של הדברים שקראנו. האנשים שכותבים (כמו עפר לידר, שעשה זאת יפה כל כך), הם אלה שמעצבים בסופו של דבר את החברה, ומשפיעים על חיינו ועל זהותנו.

ולהסתדר על צירים, גראפים וטבלאות. אפשר להעריך אותה באמצעות סימן אחר – ה"אותיות" שלה. אפילו בעולם גלובלי כשלנו, הדבר שמגדיר את רמתה ואת יכולת העמידה של כל אומה או עם, הדבר שמעניק להם עוצמה והשפעה ארוכות-טווח, אינו קשור ביכולתם לייצא נפט, למכור את המחצבים הטובים ביותר, או להחזיק בכלכלה משגשגת ואף בטכנולוגיות המתקדמות ביותר. התרבות שלהם ומערכי הערכים של האומה הם אלה שמאפשרים לה לקבוע את זהותה העצמית. ייתכן כי הדרך הטובה ביותר להבין זאת היא באמצעות השוואת עולם המדע עם זה של הספרות. בפרספקטיבה היסטורית של אומה אנו זוכרים ומוקירים הן את המדענים הדגולים והן את הסופרים הגדולים של כל מדינה ומדינה. אולם, בעוד שהמצאותיהם ותגליותיהם של המדענים – גם החשובים ביותר – נידונו להיות מוחלפות כל העת בהישגים מדעיים חדשים, הרי שבעולם הספרות, יצירותיהם של כותבים יוצאי דופן מוסיפות לשרוד ומעוררות הערכה ותגובה רגשית חזקה, ללא תלות בזמן החולף. תגובה זו מאפשרת לאומה להגדיר את עצמה באמצעות יצירות אלה. האמנות היא דרך כללית עוד יותר לביטוי ערכיה של אומה, ויש לה הכוח ליצור תחושה חזקה של שייכות, ומחויבות לזהות מסוימת, גם ב"עולם שטוח". לא

בעולם של גלובליזציה, שבו כל פריט מידע נגיש לנו בכל מקום ובכל זמן, האם עדיין אפשר להתייחס לתרבות כאל מאפיין המגדיר אומה? בעשורים האחרונים התרגלנו לעובדה, שיש בידנו לבדוק את מידת ההצלחה של אומה כלשהי במונחים כלכליים, באמצעות מדדים שונים בעלי שמות מתוחכמים. ה"אינפלציה" במדדים ובקריטריונים מסוג זה, כולם מבוטאים באמצעות מספרים המסודרים על צירים שונים, מנסה לשכנע אותנו כי חברה מצליחה היא זו שהשיגה את הציון הגבוה ביותר בכל אחד מהמדדים האלה (או במספר רב ככל האפשר שלהם). היתרון הגדול ביותר של המדדים המספריים, כמוכן, הוא שאפשר ליצור מהם כל מיני גראפים וטבלאות, ואף לדרג אותם. כך מתבצעת השוואה בין מדינות שונות, ובעקבותיה כולנו מאמינים כי אלה המצויות בצמרת של אותן רשימות הן האומות המתקדמות ביותר, ואילו אלה שבתחתית הן במצב גרוע. מספרים אלה הם בעלי משמעות לצורך הגדרת היבטים מסוימים של מידת היצרנות הכלכלית של מדינה מסוימת, אולם האמת ההיסטורית היא, שהצלחה של אומה, המוגדרת באמצעות יכולתה ליצור תרבות המתקיימת לאורך זמן, אינה יכולה להימדד במספרים

פרופ' דניאל זייפמן הוא נשיא מכון ויצמן למדע

תהליך היצירה של "שרוליק", סמל הישראליות, כפי שתיאר אותו יוצרו, קריאל גרדוש (דוש). מאמר על "שרוליק" ועל דוש, פרי מקלדתה של בתו, דניאלה גרדוש-סנטו, מופיע בעמוד 94.

נימוקי השופטים

שמעון מרמלשטיין נולד בפתח-תקווה בשנת 1955, ולמד בבית-הספר התיכון "ברנר" בעיר. לאחר שירות בחטיבת גולני פנה ללימודי אדריכלות בטכניון בחיפה, ובשנת 1982 סיים את לימודיו בהצטיינות, כמוסמך בפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים. הוא בעל משרד אדריכלות עצמאי זה 20 שנה, השתתף וזכה במספר תחרויות אדריכלות. משנת 1987 הוא מתגורר בגבעתיים, אב לבן ולשתי בנות.

החל לכתוב פרוזה ושירה לפני כעשור וחצי, ומאז פירסם שירים וסיפורים בעיתונים ובכתבי-עת שונים, בהם "עיתון 77", "קשת החדשה", "מאזניים", "עמדה", "מטען", "אבן חושן", ועוד רבים אחרים. ספר פרוזה ראשון, פרי עטו, יצא לאור בסוף שנת 2013, וספר שירה משלו עתיד לראות אור במהלך שנת 2014. שפתו הראשונה הייתה ציור - הוא למד לצייר עוד לפני שלמד לדבר. הרצון בדיוק הוביל אותו למלה הכתובה, אבל הוא נוהג גם היום לצייר ולצלם, הן לצורכי עבודה והן ככריכות לספריו העתידיים.

מצאנו בשיריו של שמעון מרמלשטיין ניואנסים של סוריאליזם ותפיסת מציאות אשר מבטאים יכולת מיוחדת של מזיגת המציאות ומה שמהלך לצידה: הצל, החלום, האיוושה שבאה מ"צו ירושה" אל עבר החיים, מכיוון שהשירים הללו לא רק כתובים היטב ומפגינים אסתטיקה שהיא בבחינת "סימן מים" הניכר בכל שיר ושיר, אלא ניכרת בהם רוח של רעננות וחדוש, ואלה הם סימניה של שירה בשלה. ועתה, משנודע שהכותב הוא אדריכל, ניכרים אלה באלה, התחום המקצועי והאמנותי, ומביאים לידי ביטוי את רוח מפעל עידוד היצירה: שילוב היצירה בתחומי הדעת השונים, והנצחת הרעיון בדבר המחול המשולב של היצירה.

כל אלה הביאונו להחלטה להעניק לשמעון מרמלשטיין את הפרס הראשון בתחרות עידוד היצירה בין מדענים על-שם עפר לידר.

ועדת השיפוט פרופ' עדנה מוזס - יו"ר, ישראל בר-כוכב, שולמית גלבווע, הדסה וולמן, מירי ורון והילה קנובלר

א ל י ס

אָפּלוּ אָלִים
בְּהִיָּעָה אֶל אָרֶץ הַמְּרָאוֹת הַמְּכֹסוֹת
שׁוֹתֶקֶת
צֵל רֵאשָׁה הַמְּגֻלָּח
הוּא הַרְשׁוּם הָאֲחֵרוֹן
שֶׁל קִיּוּמָה

אָלִים
בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת
בְּרִידֵי הַשֵּׁשׁ הַפְּחֻלָּח
בְּרָסִיס זְכוּכִית
חֹתְכֶת ...

שׁוֹרָה שׁוֹרָה ...
רַק עֵתָה הֵן מְגִיעוֹת
מְפַעֲנָחוֹת
בְּתֻדָּר מְאָה קִילוֹהֶרֶץ

... קִילוֹ זֶה יְחִידַת מְשָׁקֶל רוֹפֶפֶת
... הֶרֶץ הוּא הַשֵּׁכֵן שֶׁבְּקוּמָה מְתַחַח
... לִילָה לִילָה הוּא אוֹתִי לוֹקֵחַ
... אוֹתִי, שֶׁכָּבֵר אֵינְנָה
... לְנִקְדָּה הָאֲחֵרוֹנָה בְּהַ קוֹפְצִים
... אוֹ נְשָׁאָרִים עִם הַפְּסִים
בְּמָאָה אֲחֵרֶת.

אָלִים. אָלִים.
בְּמָאָה אֲחֵרֶת ...

לאורך הגדר

כאן.
לארץ תיל מחשמל
עור...

אל תנשם

מישהו נוגע
בחשך
בתבליט פנינו
מנסה לפענח את
האותיות
בהן הוא מתאר.

פה רחוק הוא
ידנו לא משגת
עוד.

צו ירושה

ומה בנוגע לתרומת קרניות העינים
של אמא?...
מנסה האחות הראשית לשרטט
קו אחרון של חסד
מול המוניטור הכבוי.

הלילה מתפרץ ללא בוששה אל החדר
נושק לסדין. מרחרח...
מי ישפיל כאן ראשון את מבטו.

בתא הכפפות שבאטו
בין ערמת פרטיסי חניה ארצית
מנחות תוצאות מעבדה ישנות של
משנת 2009.

הרב בגבולות הנורמה
רק הפולקסטרול קצת גבוה
והברזל נמוך.

וגם עסקת נירות ערך
של בנק הפועלים, סניף בילינסון
6.2.07 - ירושלים פ' אג"ח חברות
156.341 ערך נקוב... מקפא
עד מתן צו ירשה.

אחי חולם שישע סוף סוף עם אשתו
לתפשה ברומא.
אני כבר לא חולם.
אני ישן עם עינים פקוחות.

יָפָה

יָפָה
 רָצָה
 מוֹל קִירוֹת
 בֵּית סֶפֶר
 לְשׁוֹטְרִים
 שְׁעָרָה פָּחַם
 בוֹעַר
 בְּשֵׁמֶשׁ.
 רָצָה רָצָה
 מְשִׁלָּה אֶת
 צֶל
 חִיָּה
 מְגוּפָה.

רָצָה
 רָצָה
 לְאָרְכוֹ שֶׁל זְמַן
 שׁוֹקֵעַ
 בְּעֵינָיו שֶׁל
 לְגִיּוֹנָר.

הדיבור המתחסר

בְּיָמִים
 בָּהֶם
 הִחֵלוּ לְהַעֲלֵם
 מְלִשׁוֹנָנוּ
 שְׁמוֹת-עֵצָם
 יְקָרֵי-עֵרֶךְ
 קִמְצָנוּ שְׁפָתַיִם
 מְצַצְנוּ מְלִים
 הַבְּרוֹת
 עֲצוּרִים
 וְנִשְׁפָּנוּ אֲוִיר
 בְּמִשׁוֹרָה
 מְלוּהָ
 בְּתוֹנוּעַת-יָד רַפָּה
 מְבִטְלָת

לֹא יִדְעָנוּ
 אִז
 כִּי לְאָרְךְ הַדְּרָכִים
 הָעוֹקְפוֹת
 כָּבֵד נִצְבוּ חֲמוּשִׁים
 רוֹקְעִים בְּרַגְלֵיהֶם
 וּבְהִבֵּל פִּיהֶם הִקְר
 לְהִרְחִיב אֶת שׁוּלֵי
 הָעֶפְר
 הַדְּבוּר
 הַהוֹלֵךְ וּמִתְחַסֵּר

הרסה וולמן, אחר כך, 2012

נימוקי השופטים

אמיר טייכר נולד בשנת 1978 בכפר סבא. השלים לימודי תואר ראשון דו-חוגי במתמטיקה ובהיסטוריה ותואר שני בהיסטוריה באוניברסיטת תל-אביב. עבודת הדוקטורט שלו, העוסקת בהשפעת מודל התורשה המנדלי על התעצבות מדעי האדם בגרמניה בראשית המאה ה-20, מצויה בימים אלה בשיפוט. במהלך לימודיו זכה בפרסים רבים, בהם מלגה מטעם "יד ושם" ומענק מטעם קרן "מינרבה". באחרונה החל במחקר בתר-דוקטוריאלי במרכז אדלשטיין להיסטוריה ופילוסופיה של המדעים והרפואה באוניברסיטה העברית בירושלים. זה שמונה שנים הוא מלמד קורסי עזר במתמטיקה ובסטטיסטיקה באוניברסיטת תל-אביב.

אמיר טייכר מתגורר בתל-אביב, נשוי טרי. הוא מתאמן בקראטה ומלמד אמנות לחימה זו, ומתנדב בארגון "עמך". כותב פרוזה מילדות, ופירסם את יצירותיו במסגרות אינטרנטיות שונות. שני מחזות פרי עטו הועלו בפסטיבל "small" באוניברסיטת תל-אביב, ואחד מהם זיכה אותו בפרס לכתובה ולבימוי. בימים אלה הוא נמצא בשלבים מתקדמים של כתיבת רומן.

חמישה גברים צעירים חוגגים במסיבת רווקים את ערב נישואיו של אחד מהם. אבל המלה "חוגגים" אינה במקומה, כי אירוע שמטבעו אמור להיות עמוס עליצות, רגשות חיבה, אמונה בעתיד והומור בריא או סקסיסטי – מתגבש משורה לשורה לסיפור של ניכור אקזיסטנציאלי.

בשפה נטולת דימויים, חפה מרגש ורצופה באמירות ובפעולות, נוצרת שרשרת של אירועים אשר שואבת אליה את הקורא, תחילה באי-הבנה (מ'זה, משהו לא מסתדר פה), אחרי כן בכעס (לא יכול להיות שכך באמת הם פני הדברים), ולבסוף בהיסחפות ובחיוך אירוני. לדיאלוג הכפול של הגיבור – תחילה עם עצמו ואחרי כן עם זולתו – יש תפקיד מרכזי בתמורות שעובר הקורא. במעין פלצור הוא לוכד את הנמען, ומסובב אותו מהחוץ (מהסיפור) פנימה (אל נפשו שלו). וכשמתבררת זהותה של החשפנית, המלאכה הושלמה. אין כאן סיפור חברות או אהבה, אלא נתח חיים חשוף.

התאימה המעולה בין התוכן לסגנון, הרעננות והחריגה מהשגרה הספרותית – והיכולת לעשות זאת תוך שימוש במרכיבים פרוזאיים ויום-יומיים, הביאונו להחלטה להעניק לאמיר טייכר את הפרס השני בתחרות עידוד היצירה בין מדענים על-שם עפר לידר.

ועדת השיפוט פרופ' עדנה מוזס – יו"ר, ישראל בר-כוכב, שולמית גלבווע, הדסה וולמן, מירי ורון והילה קנובלר

קול מצהלות

ברנר, כשנכנס, בעט בפח. שאלתי אותו למה הוא בעט בפח. שאלתי: ברנר, למה בעטת בפח? ברנר לא ענה, ופשוט התיישב, באמצע הספה. את הרגליים הוא הרים על השולחן. שאלתי אותו למה הוא שם את הרגליים על השולחן. שאלתי: למה על השולחן, ברנר. ברנר לא ענה. אחר-כך נכנס זוסמן. זוסמן חלף על פני הפח, ששכב על הרצפה, ועם המרפק העיף את התמונה שהייתה מונחת על הפסנתר. התמונה ריחפה, נגחה ברצפה, והתנפצה. שאלתי את זוסמן למה הוא העיף את התמונה. שאלתי: זוסמן, למה העפת את התמונה? זוסמן לא ענה, אבל ברנר אמר, בטעות, לא בכוונה. לא ידעתי אם הוא מדבר על עצמו, או על זוסמן, או גם וגם. זוסמן התיישב על הכורסה, ומשך בידית של ההדום המתקפל. עכשיו גם הרגליים שלו עלו לאוויר.

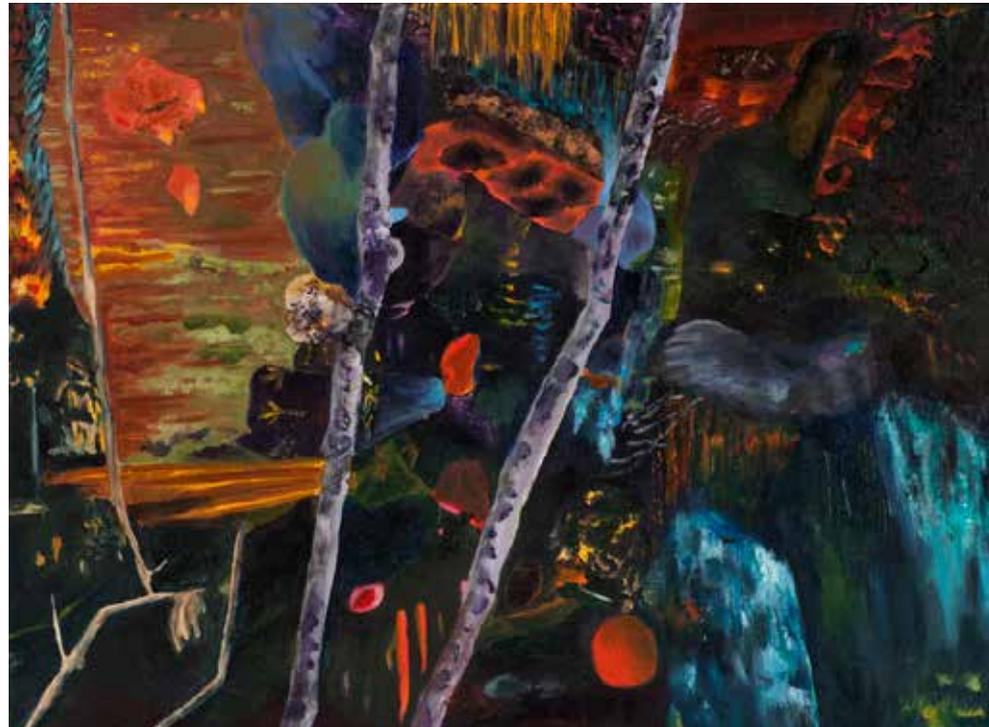
שלישי הגיע עזר. עזר נגח במנורה. עזר גבוה, אבל לא כל כך גבוה. כדי להגיע למנורה, הוא היה צריך לזנק. הוא זינק. על זה כבר קשה להגיד שזה היה בטעות. שאלתי אותו למה הוא נגח במנורה. שאלתי: עזר, למה נגחת במנורה? עזר שיפסף את המצח, ואמר: אם אתה מפזר זכוכיות על הרצפה, תדאג לפחות שהמנורות לא יהיו כל כך נמוכות. ואז הוא התיישב מימין לברנר, והרים גם כן רגליים על השולחן.

אחרון נכנס יחיאל כרמי. הוא הסתכל על המנורה, שעוד התנדדה, על הפח, שעוד שכב, ועל הזכוכיות, שעוד היו מפוזרות. ואז הוא עשה צעד גדול מאוד מעל הכל, והלך להתיישב לשמאלו של ברנר. כבר לא היה מקום לרגליים על השולחן, אז הוא הניח אותן על משענת היד של הספה, שעליה ישב זוסמן. זוסמן הסתכל על הסוליות של יחיאל כרמי, ואמר לו שהוא דרך על משהו מסריח. יחיאל כרמי התכופף קדימה, קיפל את הרגליים, ועיקם את האף. ברנר ועזר נופפו עם הידיים מול הפנים. יחיאל כרמי חלץ את הנעליים וזרק אותן הצידה. נעל אחת פגעה ברמקול, השנייה – באגרטל שעל הרמקול. האגרטל נפל, הפרחים שהיו בו התפזרו, ומים נשפכו על השטיח. שאלתי אותו למה הוא העיף את הנעל שלו על הפרחים. שאלתי: למה על הפרחים, יחיאל, למה על הפרחים. הוא לא ענה, אבל ברנר אמר, בטעות, לא בכוונה.

לקחתי שרפרף קטן, והתיישבתי מולם. אמרתי להם שאני מאוד שמח שהם באו. אמרתי: אני מאוד שמח שבאתם. זה היה נכון, באמת שמחתי שהם באו. במיוחד עזר, שאותו לא יוצא לי לראות הרבה. וזוסמן, הוא תמיד ידע לעשות שמח. ברנר היה חבר מילדות. ואת יחיאל כרמי לא יכולתי שלא להזמין, הוא ישב בשולחן ממולי, בעבודה. מאוד שמחתי שכולם באו. ארבעה חברים זה כבר ממש חבורה.

זוסמן שאל, נו, מה קורה עכשיו?

לו, תודה, ושפשפתי את הכתף. בדרך ליציאה, הוא התכופף, הרים את הפח, והניח אותו על כסא הפסנתר. הפח עמד לאיזה רגע, ואז גלש ונפל שוב. הוא עשה תנועה של "לא חשוב", ויצא. נשארנו רק ברנר ואני. קיוויתי שברנר יישאר עוד קצת. ברנר קם. שאלתי אותו אם הוא כבר הולך. שאלתי: אתה הולך? הוא אמר: כן. אמרתי: חבל. הוא התקרב אלי, והניח לי ידיים על הכתפיים. הסמקתי. הוא אמר: אהבתי את העיצוב של הדירה. אמרתי, תודה. הוא אמר: מזל טוב. אמרתי: תודה. הוא הלך לכיוון הדלת, ורגע לפני שיצא הסתובב ואמר: תוריד את המחממי אוזניים, אתה נראה כמו דביל. אמרתי: תודה. הוא יצא. עמדתי שם כמה דקות, ואז יצאתי לחדר מדרגות, ופתחתי את הדלת של ארון החשמל. היא יצאה החוצה, מתחה את הידיים ואת הרגליים, ושאלה, איך היא הייתה. היא שאלה: איך הייתי? אמרתי לה שהיא הייתה מקסימה. חזרנו לתוך הדירה. היא אמרה, בלגן עשיתם פה. אמרתי, כן. היא אמרה, אבל נהנית? אמרתי, כן. היא אמרה, זה שעשה וווו, זה זוסמן, שסיפרת לי עליו, מהצבא? אמרתי, כן. היא אמרה, דימיינתי אותו אחרת. אמרתי, כן. שתקנו. היא אמרה, נסדר עכשיו או מחר? אמרתי, עכשיו, מחר יש לנו דברים אחרים על הראש. היא אמרה, נכון. היא הלכה למטבח והביאה מטאטא ויעה. אמרתי, באיזו שעה את צריכה להיות מחר בסלון כלות? היא אמרה, באחת.

הרסה וולמן, שם, 2013

שנחפוץ. גם הידיעה ששלושת הימים האלה הם האחרונים, שיותר לא נלך יחפים על חול טרופי לבן (שיותר לא נלך יחפים?) לא הקלה עלינו לסבול את הגיהנום הלח יותר מכמה שעות בכל פעם. פה לפחות יבש.

מה אעשה פה שבועיים? מה עושים אנשים שנשארו להם שבועיים בעולם? אולי נלך לאכול גלידה. אולי אנסה לחדש קשרים מהתיכון ומהצבא, להיפרד סופית. אולי אתקשר לאבא. אולי נלך לשוט באגם. אבל חם. כל כך חם. אמא רוצה שנסע לשים פתק בכותל.

אור השמש נכנס מהחלון ומאיר כל טיפה בנפרד. אני שותה את המים הזוהרים. מותר לעשות את זה פה, אם אלה לא מים מהדוד. צריך ליהנות מזה עכשיו, כל עוד אפשר. גם השערות על אמת היד שלי זוהרות. כל שיערה זהובה מחזיקה על ראשה טיפת מים זעירה.

שם לא יהיו מקלחות שתיות. שמה נתנגב במגבת מסובנת פעם בשבוע, כמו שעשינו בשנתיים האחרונות, חצי שנה ביום וחצי שנה בלילה. חופרים מנהרות ומתאמנים. מתקינים חוות שרתים ומתאמנים. מקבעים מוליכי-על קפואים ומתאמנים. כובשים גם את היבשת האחרונה שנשארה. אחרינו יישארו רק קרקעיות האוקיינוסים. ושמה, שמה לפחות נוכל לנוח מדי פעם. כבר לא צריך להתאמן, עשינו מה שיכולנו.

פעם ראיתי את הזוהר הדרומי. שמטתי מידי את כבל הגרירה וקפאתי על מקומי, פי פעור, ריסי מתכסים קרח. כשעצרתי את נשימתי השורקנית הצלחתי לשמוע את הרחש והפצפוצים הסטטיים מבעד להלמות הדם שבאוזני. ירוק וורוד נשבו מעלי, מתפתלים, מציירים סימני שאלה גדולים, יפהיים, מרוחים על שמי הלילה. כמה מוזר הוא היקום.

מה אראה בעוד שבועיים? מה אראה בעוד שנתיים?

פסגות הרים מתרחקות במהירות, נבלעות בענן. אי גדול מוקף בים, מתכווץ ונבלע ביבשה. כוכב לכת כחול וירוק וצהוב ולבן, מתרחק והולך, שלום לעולם.

עכשיו אצא ואתנגב, אולי אראה טלוויזיה. שבועיים זה הרבה זמן. עוד אספיק להיפרד מכולם, ואז להיפרד שוב לעיני המצלמות (סבתא תזרוק עלי אורז). עוד אספיק לריב עם כולם, ואז להשלים מהר, כי עכשיו עדיין אפשר. עוד אספיק לטפס על הגבעה הקמחית לפני שהשמש השמנה תעלה מעל האופק, כתומה וכועסת.

ואולי, יום אחד, אראה אותה שוב, מבעד לכיפת החממה, מטפסת קטנה ובהירה, מלטפת בעדינות את האופק האדום.

ואולי, באותו היום, ידלג אלי ממרחק ילד קטן, שישה קילוגרמי כוח ותנופה נלהבת מוטחים אל בין זרועותי. "ידעת שאצל סבתא השמש חמה כל כך, שחייבים לכסות את החלונות במהלך היום, או שמתים מחום?" הוא יפלוט בנשימה אחת. "המורה אמרה לנו". ואני אנשק אותו על קודקודו ואקח אותו בחזרה למנהרות לאכול זבל ממוחזר, ואחגוג לו יומולדת פעם בשנתיים והכל יהיה פשוט ונפלא ומלא תקווה.

ואולי לא.

אבל שווה לנסות.

הדסה וולמן, חצות, 2011

נימוקי השופטים

רן פינקלשטיין נולד בשנת 1985 בקיראון. התגורר עם משפחתו משך שלוש שנים בארצות הברית, ולאחר מכן גדל ביבנה. עשה שנת שירות בחוגי סירות בקריית-גת, ולאחר מכן שירת כקצין במודיעין חיל האוויר. כיום הוא סטודנט לתואר שני בפיסיקה וננו-מדע באוניברסיטה העברית בירושלים, ומתגורר ברחביה. שותף בקואופרטיב מזון קהילתי בירושלים, חובב טבע וטילים, צילום ומוסיקה.

אוהב מילים, אך החל לכתוב שירה רק לפני כשנתיים, עם הגעתו לירושלים – שעוררה בו השראה. הנטייה העמיקה בעקבות השתתפות בסדנת כתיבה בבית-המדרש "בית פרת" בירושלים, לאחר שבילה קיץ במדרשת עין-פרת למנהיגות חברתית.

כפי שנתגלה לאחר בחירת השופטים, רן פינקלשטיין הוא סטודנט לפיסיקה וננו-מדע באוניברסיטה העברית. הוא החל לכתוב שירה רק לאחרונה, והוא מתאר תהליך של התקרבות והתרחקות מהיצירה. גם שיריו מורכבים ורבי-ניגודים. אחד משיריו מתחיל באמירה "אני עושה את הדברים הרגילים, קם בבוקר, מצחצח שיניים". אבל כבר בשורה החמישית מתברר שזו שגרה מדומה: "מקפל בגוף רועד", כי מישוה קרוב נפטר, והמשורר עומד להספידו היום בבית העלמין. השיר ממשיך עם העמדה מעניינת ולא שגרתית של עשייה לכאורה טכנית, עשיית "הדברים הרגילים": "גוזר חולצה שחורה ומוסיף עוד קרע ביד", לעומת הבנה שמותו של איש קרוב הוא בלתי-נתפס. גם השיחה עם האב על המוות, כשלרגע המשורר הוא שוב ילד ואמור להירגע, כי מסבירים לו כמו שאב מנסה להסביר לילדו "איך הולכים ילדים מהעולם", אינה פותרת את השבר ואינה מהווה נחמה. גם בסיום מצליח רן פינקלשטיין להפתיע: "במרחק קצר, מסעדה / וחיות מתות מוגשות לנו, החיים".

הצירופים הבלתי-צפויים, הניגודים הבונים מתח ואווירה דחוסה, מאפיינים את שיריו של רן פינקלשטיין. כמו בשיר המתאר איש בוגר או ספק נער, המוטל בערבוביה של בגדי חורף וקיץ, דברי מציאה ודברים שיש להשליכם, בשעה שבין חול ושבט, ריצודי שמש וצל. "איך ומה ומהיכן להתחיל", השאלה הקיומית הטראגית מתעצמת על רקע הערב-רב של חפצים שהוא מכנה "ערבוביה נוראה".

היכולת הזו ליצור בשירים קצרים מציאות מורכבת ופתלתלה, צירופים מפתיעים ובלתי-שגרתיים, היכולת להעלות שאלות קיומיות טראגיות המתחבאות בין תיאורים בנאליים לכאורה של חיי היום-יום, הביאונו להחלטה לציין את רן פינקלשטיין לשבח, בתחרות עידוד היצירה בין מדענים על-שם עפר לידר.

ועדת השיפוט פרופ' עדנה מוזס – יו"ר, ישראל בר-כוכב, שולמית גלבווע, הדסה וולמן, מירי ורון והילה קנובלר

היום

אני עושה את כל הדברים הרגילים,
 קם בבקר
 מצחצח שיניים
 שותה כוס מים
 מכניס חבילת טישו לכיס
 מקפל בגוף רועד את ההספד עליך
 ושם בכיס השני.
 והכל פרגיל,
 גוזר חלצה שחורה
 ומוסיף עוד קרע ביד.
 אני עושה את כל הדברים הרגילים,
 אבי מסיע אותי לבית אמה
 ואנחנו מדברים על מות
 כמו אב שמנסה להסביר לילדו
 איך הולכים ילדים מהעולם.
 והכל פרגיל,
 יושב במושב האחורי
 בדרך לבית העלמין.
 אני עושה את כל הדברים הרגילים,
 עם משקפי שמש בצל
 מתחמק ממבטיהם
 וסופד לך בגוף שבור.
 והכל פרגיל,
 נפרד ממה ונוסע.
 במרחק קצר, מסעדה
 וחיות מתות מגשות לנו, החיים.

קורות חיי

והיה אם בשעה הזאת יבוא מישו
 ויראה איש בתחתוני נער מכנפים
 מוטל על המטה הזו ורגליו מציצות מעבר לקצה
 ויראה איש מוטל על המטה הזו, באלקסון
 ויראה בערבוביה הנוראה,
 של בגדי הקיץ והחורף ובגדי הטיול המעשנים
 ודפי המשבצת והספרים ומיני פסות ניר ועתון
 ודברים שהיה צריך כפר להשליכם
 ודברי מציאה.
 והיה אם בשעה הזאת,
 בשעת בין השמשות של החל והשבת,
 של רצוד כתמי השמש והצל על
 התקרה מעל כל זאת,
 יבוא מישו ויראה אותי
 מוטל על המטה הזו
 איך ומה
 ומהיכן להתחיל.

הייקו

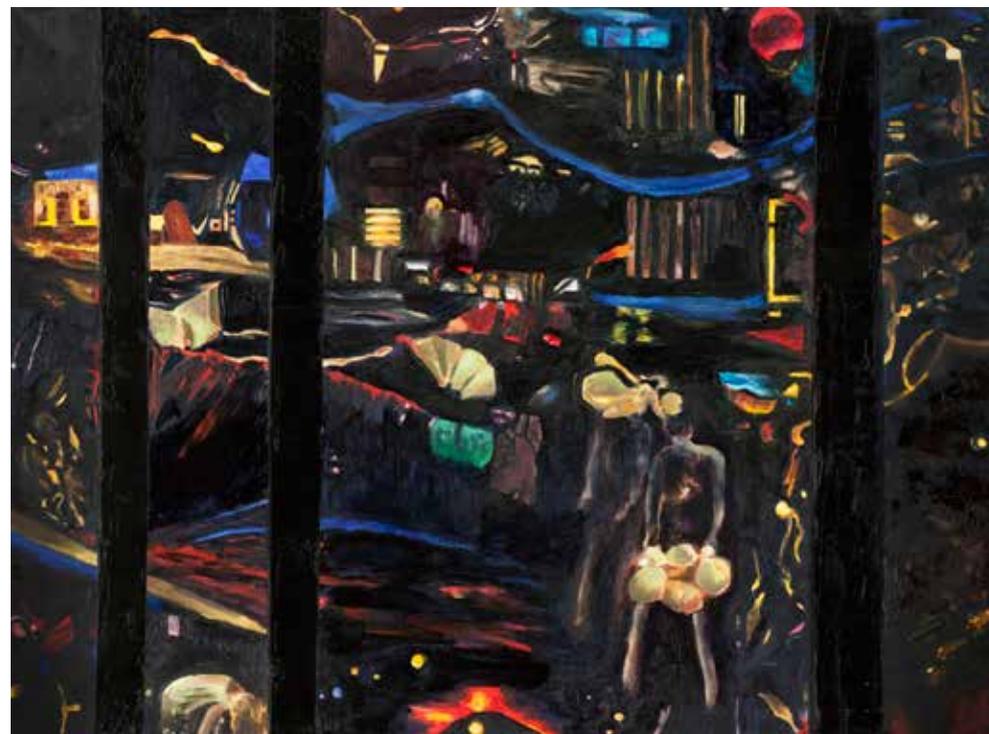
מעגל מדיטציה
מתרפזים בנשימה
רק אני חושב על הנשימות
שלה.

פרמים

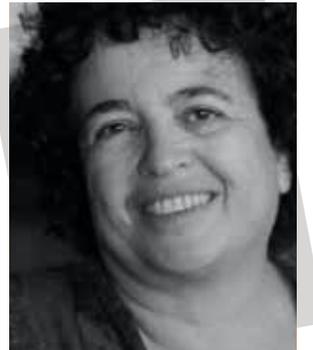
דרושה היתה לי שעות מספקת
ודרוש היה לי טעמם של שקדים מרים
דרושות היו משוכות למעד דרךן
לשנות ושוב למעד
דרושים היו קצוות
קלפות להשיל ולעטות
אמתות
בדיות
חידות
להתענג ולהתענות.
ודרושים עוד
ימים
לתפר בהם את הפרמים.

שוך הסערה

עמדנו שם בשבר
שבין ענו לענו
האור התעבה בינינו
והעינים בצעו
תמרוני התחמקות מפלאים.
בשקט שאחרי הסערה
יכלתי לשמע צלול את
המחשבות שרק נהרו,
את דחיקת הרגל בדלת
וגם את הטריקה
במשיכתה.

הרסה וולמן, רקדנים, 2013

נימוקי השופטים

הסיפור "האי" הוא סיפור זכרונות ילדות של אבי המחברת, אשר ממרחק השנים טווה תמונת מקום, על צבעיה, ריחותיה, קולותיה, ויחסי האנוש המלטפים העולים ממנה. מעבר לנוסטלגיה מצליחה המחברת להציץ לתוך רמזי קולותיהם הפנימיים של הגיבורים, אל רגעי חיוך נסתר, אל התקוות המוצפנות. גיבורת הסיפור היא המורה פלורה, חלוצה עצמאית, הולכת בדרכה, ממשיכה ופורצת דרך גם יחד.

הצלחתה של המחברת להקים לתחייה בכתיבה מדויקת את תמונת "האי", שהוא מעין "אי גן העדן" של הילדות המתרחקת והולכת, על בשמיה העוטפים את המשפחה כולה, הביאתנו להחלטה לציין את שלוּמית ולר כהן לשבח בתחרות עידוד היצירה בין מדענים על-שם עפר לידר.

ועדת השיפוט פרופ' עדנה מוזס – יו"ר, ישראל בר-כוכב, שולמית גלבווע, הדסה וולמן, מירי ורון והילה קנובלר

שלוּמית ולר כהן נולדה בשנת 1960 בחיפה. השלימה לימודי תואר ראשון באדריכלות ב"בצלאל", ותואר שני בגיאוגרפיה וסביבה באוניברסיטת בר-אילן. עבודת התזה שלה עסקה במרחב ציבורי ומרחב פרטי. לאחר נדודים בין ירושלים, בולטימור, קריית-אוונו וניו-יורק, השתקעה עם בעלה בשוהם. עובדת כאדריכלית בכירה במשרד גדול במרכז הארץ, שם היא עוסקת בתכנון של מבני ציבור ותוכניות בניין עיר. היא אם לשלושה ילדים וסבתא לנכד, חובבת צילום, קריאה, קולנוע, מוסיקה וטיולים.

כותבת הרבה, כמעט כאורח חיים, עבור עצמה ועבור חברים, אך ממעטת לפרסם. במסגרת עבודתה עוסקת גם בכתיבה מקצועית בכתיבי-עת מקצועיים ובאתרי אינטרנט: תיאור פרויקטים לתחרויות, כתיבת פרוגרמות ומיפרטים. יצירתה, "האי", שזכתה בציון לשבח, היא הראשונה המתפרסמת בכתב-עת ספרותי, ושואבת השראה מסיפורי אביה על ילדותו באי ג'רבה שבטוניס.

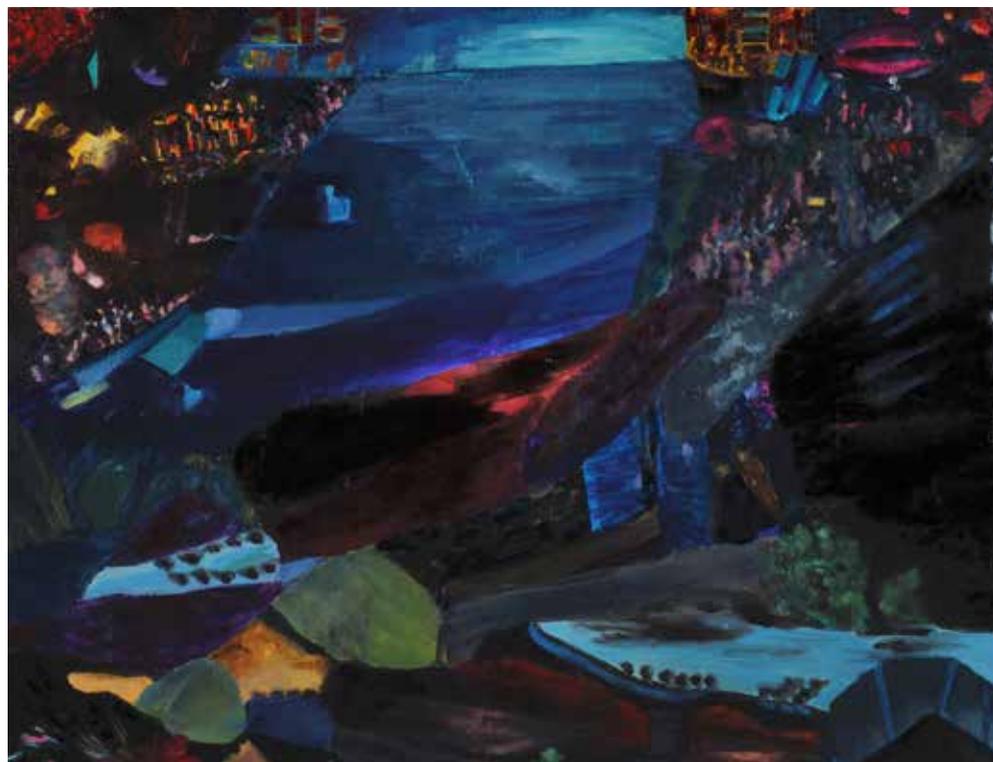
ה א י

בחצר של כהן ניסים עם השפם, התרוצצו הילדות של ניסים ופלורה, יחפות ומאובקות, ונרגשות לפני הרגע הגדול של ערבוב הקוסקוס בשלב האמצעי והקובע. אמא פלורה ניגשה אל הסיר, ובעזרת סחבה שהפרידה בין ידה לפח הלוהט הרימה את המכסה, לבדוק אם נוצרה הגומה המיוחלת ואם אפשר לבצע ערבוב שלפני הסוף. הבת הקטנה, מימי, נעמדה על קצות אצבעותיה כדי להציץ אל הסיר שעמד על הטאבון באמצע החצר, כשאחותה הגדולה ממנה, אביבה, מחזיקה אותה בכנף בגדה שלא תיתפס בתנור ולא תיכווה, חלילה. האחות הגדולה מכולן, מריומה, כבר יכלה לראות הכל ממרומי שבע שנותיה, ודיווחה שהגומה אכן הופיעה וכי יש קצף לבן המוכיח שהקוסקוס משובח ביותר. אמא פלורה ציקצקה בלשונה והניחה שתי ידיה על בטנה הבולטת כמרפסת לפניה, מקווה כבכל יום שהפעם ייוולד בן וירגיע את ניסים, אשר ככל אשר אהב את שלוש בנותיו, לא יכול היה להסתיר מפניה את תקוותו לבן כהן שיעלה איתו אל הבמה בתפילת מוסף ויתכסה בטלית עם אצבעות שלוחות בברכה כלפי הקהל.

גם היא תשמח אם יבוא בן, ויגוון את חיי החצר החדשה והבית הגדול, אשר ניסים בתבונת כפיו בנה, כשעזבו את החצר של אביו נשוא הפנים, חיים, ואשתו הצדיקה עמירה. כמה שהצטערה פלורה בקול רם על כך שעזבו את החצר של חיים ועמירה, ככה, בסתר לבה, שמחה מאוד על כי עברו לשכונה החדשה, אשר בתיה מרווחים.

כלפי חוץ המשיכה פלורה לחוות בכפותיה תנועות של אין ברירה וקבלת הגורל, כלומר, החלטתו של בעלה, וכלפי פנים חייכה אל עצמה חיוך שבע נחת על כי הרחיקו היא ובעלה והבנות אל השקט שבביתם החדש. והנה אפילו הקוסקוס מצליח ועולה בידיה לאחר כמה וכמה ניסיונות בישול עצמאיים כושלים, והיא מצליחה להכין סעודות דומות לסעודות שהכינה חמותה עמירה, ורק היא, בחצרם הקודמת.

לא בכדי קוראים לחצר שלהם כך, כי הרבה כוהנים גרים באי, וכדי להבדיל חצר כהן אחד מחצר כהן שני קוראים לחצרות גם בשמו הפרטי של הכהן שבנה אותה, ואם קרה והיו שניים גרים בסמוך, באותה שכונה, היו מוסיפים את שם אשתו לשם החצר או שהיו מוצאים סימן, בניסים האחד שיש לו שפם, בזמן שלניסים השני אין, ולא היו מוותרים על ההבדל הזה, והיו מציינים גם אותו. כך קרה שחצר הייתה יכולה להיקרא בשם הארוך: החצר של כהן ניסים עם השפם שאשתו קוראים לה פלורה ויש לו שלוש בנות ועכשיו הם מחכים לרביעיית שתצא, ואולי היא (הרביעיית שתצא), גם לה יהיה שפם כשתגדל, ויתברר כי היא תרנגול קורא ולא תרנגולת מקרקרת. והיה שוכח אותו האיש המתאר את החצר למה נעצר מדיבורו ודיבר על החצר הזו כי מרוב שרצה להבדילה מחצרו של ניסים כהן

הדסה וולמן, מעמקים, 2012

הרחוקה. מדי פעם ייסע אחד מהם אל העיר הגדולה, ימכור ויקנה, ויחזור בפנים חתומות להתייעצות עם האב הגדול. לילדים הביאו מתנות וצעצועים קטנים, נפטרו מאיתנו מהר, ואילו הם ממהרים להתכנס בחדר הגדול עם כוסות הקפה השחור הקטנים ועוגיות הדבש. עשרה בנים היו ליעקב ובת אחת רומיה, וכולם עלו ביחד לארץ, עזבו את מפעל האריגים, בנו כאן בתים חדשים, כבר לא כולם באותה חצר, אבל באותו כפר. ציון הפך למזכיר הכפר, בנו היה למהנדס העיר הקרובה, וכולם גרים ביחד כמעט כמו באי. בביקורים שלנו בכפר, הילדים הולכים לישון אצל בני הדודים שלהם, אך אשתי מקפידה שאני והיא נישן אצל אמי פלורה שגרה לא רחוק. אבי נפטר כמה שנים לאחר שהם הגיעו לארץ, אבל אמי החזיקה מעמד, המשיכה לקרוא ספרים מכל הבא ליד, ולגעור בנכדים שמתפרחחים. הנכדים מאוד אהבו לדבר איתה, היא הייתה חכמה ודעתנית, לא תמיד הסכימו איתה, אבל היא קראה בספריהם, הביעה דעתה עליהם ועל הכותבים, והם ממשיכים לדבר עליה בהערצה, גם אחרי מותה.

אני כבר זקן, כשאני הולך לישון, לא תמיד מגיעה השינה, וכדי להירדם אני מדמיין שאני מטייל באי, ברחובות ההם כמו שאני זוכר אותם. אני עוצם עיניים, וכבר אני שם, עובר ברחובות, מבקר חברים, עובר מהשוק לחצר, מתעייף ונרדם. בזמן האחרון אני מתעייף מלהסתובב, ולכן אני גם נכנס לבתים, אני מבקר אצל סבא וסבתא שלי, עולה על הגג ומעיף עפיפונים.

לפעמים, אם השינה ממש לא באה, ואני עייף מכדי להגיע לאי הרחוק, אני הולך לבקר את אמי בביתה בארץ, קצת לפני שנפטרה, כאשר כבר לא ממש זכרה את כולם. אני ממשיך לבקר אצלה, והיא ממשיכה להראות לי שורות בקבוקי פלסטיק כחולים ריקים, בקבוקים שהיו בהם פעם חומרי ניקוי ונגמרו, שהיא מילאה בהם את מדפי הארונות שבסלון. ארונות קיר שהיו בהם פעם הרבה ספרים, וסירים, התמלאו בשורות כחולות ירקרקות כאלה.

אני חושבת שזה יפה, אמרה והוסיפה עוד בקבוק לתצוגה, ולא הסכימה לשמוע שום טיעון אחר, לא שונה בהרבה מהתעקשויותיה האחרות בתקופת נעוריה.

משתתפי התחרות מצרפים לטפסי הרישום שלהם תיאורים של מחשבותיהם, רגשותיהם והתנסותם בקשר שבין יצירתם האמנותית לבין עיסוקם המדעי. מפעל עידוד היצירה הספרותית בקרב מדענים – שכולל בשנים האחרונות גם בעלי מקצועות טכנולוגיים שונים – נמשך כבר תשע שנים. יותר מאלף מהם הגישו עד כה את יצירותיהם במסגרת זו. אף על פי כן מפליא לגלות במילותיהם אלה מדי שנה מוטיב מרכזי, הבולט באותה שנה. רבים מן הכותבים תיארו השנה תחושה דומה – היצירה בשבילם היא צורך דרמטי, החיוני לקיומו הרוחני והנפשי של הכותב.

"...היצירה היא האוויר שלי לנשימה. מאז גיל העשרה אני משקיע את כל ליבי ונפשי בחידוד ובניסוח שלה, במרדף אחרי הקסם שלה, ובשאלה מדוע אנשים מכל התרבויות שואפים אליה, כמו קהל מאמינים אדוק. היצירה היא תפילה בעיני, היא הניסיון המתמשך להתחבר עם הנצח..."

"...היצירה היא חלק בלתי-נפרד מהווייתי... היא מצויה איתי בכל רגע, גם בקריאה וגם בכתיבה על מנת לשרוד את הימים, את הלילות ואת החיים..."

"...המדע הוא חשוב, אבל המדע משנה את פניו ללא הרף, ומה שנשאר יציב בדינמיקה הטיפולית לאורך דורות הוא החיבור האנושי בין מרפא למתרפא שבלעדיו המדע, הרבה פעמים, נותר חסר ערך."

"...הכתיבה מסדרת לי את המחשבות ומאפשרת לי לחיות, נוסף על חיי שלי, גם חיים של אחרים, ובעיקר, היא לוקחת אותי למקומות שאני לא שולט בהם ולא יכול לתכנן אותם או למשמע אותם..."

"...השירה נוכחת בחיי גם כשהיא לא נכתבת. היא מהווה את הפריזמה דרכה אני רואה את העולם, שומעת אותו ונוגעת בו..."

"...השירה מאפשרת לי בשנים האחרונות לעבר את היום-יומי ואת מה שנשגב ממני. היא מאפשרת לי פורקן יצירתי וגם קתרזיס רגשי..."

"...הכתיבה מאפשרת לי את החתירה שלי ל'ארטה' של הסטואיקנים, השאיפה למצוינות, לא במובן של תחרות עם אחרים ודחיקת מרפקים, אלא ההשתפרות העצמית, האבולוציה הפנימית של השכל ויכולת החישה."

...
21. אין חדש תחת השמש
אותה תערוכה שהוזכרה בפרק הקודם,
הייתה אוסף ממצאים של תרבות נעלמה
שעקבותיה נתגלו בארץ והמלומדים עוד
היו חלוקים בדעותיהם לגבי מקורה וזמנה.

...
הפעם הוקדשה התערוכה לאחד
המוצגים המעניינים והמסקרנים ביותר
של אותה תרבות, הוא מושג הלשכה או
הצמרת.

...
מכונת הזמן
במדור הטכנולוגי של התערוכה עורר
עניין רב מתקן מסובך, שסודו אבד
והמלומדים עוד לא הצליחו לגלות דרך
פעולתו, לפי שעה קראו לו "מכונת הזמן".
לא יאמן, אך הלשכה מצאה כנראה דרך

קטעים מתוך הסאטירה הסיפורית "המסכה
האחרונה", מאת נתן אלתרמן, שראתה אור
בספרית מעריב, 1968.

לרתום את מרוצת הזמן ולהפעיל על-ידי
כך טורבינות ומנועים. בשעת צורך היה
המתקן מוצב בראש חוצות והציבור היה
שומע את קול זמזומו ושקשוקו, ורואה
את רצועות הממסר הסובבות ואת נצנוצי
הקפיצים והבוכנות והיה קורא את דבר
השלט המתנוסס מעל למכונה והמכריז
לאמור:

הזמן פועל לטובתנו.
מכוחו של מתקן זה החלה הלשכה
להאמין שהזמן סר למשמעתה, ומאמונה
זו אין הדרך רחוקה לכפירה גמורה בהבדל
שבין זיקנה וצעירות.

יש סבורים כי הלשכה מצאה את סוד
הנעורים הנצחיים, אך לדעת כמה חוקרים
יתכן כי האמת מופלאה עוד יותר מזה.
אפשר שהיא גילתה דבר שהאדם לא
העז אפילו לחלום עליו: את סוד הזיקנה
הנצחית.

כמה וכמה בעלי אסופות מאותה תקופה
מעידים כי ראו כיצד אותה זיקנת נצח,

שהצמרת גילתה את סודה, קופצת על
הרעיונות, על העקרונות, על הטיסמות,
והיו שראו אותה קופצת אף על הזמן עצמו
ואינה מסתפקת בהווה בלבד אלא מנסה
לקפוץ גם על העתיד.

אחד מאנשי הלשכה חיבר באותם ימים
גם מעין מזמור או המנון ברוח השלט
שמעל למכונת הזמן.

מגילת פפירוס עתיקה, שנמצאה לא
מכבר, מכילה מקצתו של מזמור זה, והרי
הוא כלשונו:

עבדי מכונה, סתמי
הטענות האומרות כי זְקֵנִי
השנים הן נתיב חד-סטרי
הכל נע בכיוון שלנו.
כל יום שעובר הוא נימוק סביר
לזכותנו ולא לחובתנו.
לילה יורד, שחר מאיר,
הזמן פועל לטובתנו.

...

הרבה שנים התעסק הפרופסור ג'ונס עם התיאוריה של הזמן.
 "מצאתי משוואת מפתח", אמר לבתו פעם.
 "זמן הוא שדה. בזכות מכונה זו אני יכול לשנות, אפילו להפוך שדה של זמן".
 הוא לחץ כפתור בדברו. "זה צריך להריץ הזמן אחורה להריץ צריך זה". בדברו כפתור לחץ הוא.
 "זמן של שדה להפוך אפילו, לשנות יכול אני זו מכונה, בזכות. שדה הוא זמן".
 פעם לבתו אמר, "מפתח משוואות מצאתי".
 הזמן של התיאוריה עם ג'ונס הפרופסור התעסק שנים הרבה.

מתוך "חץ הזמן ונקודת
 ארכימדס", היו פרייס,
 כנרת זמורה ביתן, 2002.
 תרגום: עמנואל לוטם

אַחֲרֵי חֲמֵשִׁים שָׁנָה הַגּוֹף
 הִחְלִיף כְּבָר אֶת כָּל תְּאֵיוֹ
 וְהֵלֵב הַשְׁתַּנָּה בְּפָרְפוּרֵיוֹ בְּתוֹךְ
 מְעַבָּה הַגִּידִים, וְעֵדִין הַיְדִיעָה
 אֵינָה שְׁלֵמָה, וַיֵּשׁ גֶּרֶסָה
 כְּזוֹ אוֹ כְּזוֹ.

אַחֲרֵי חֲמֵשִׁים שָׁנָה מָה
 אֶכְפֹּת אֵיךְ הֵיִינוּ אֲזֵ וּמִי
 יָכוֹל עוֹד לְזַכֵּר. אֲבָל אֲנִי,
 שְׁחֹשֵׁשׁ וּמְטִיל סִפְקָ, אֲבָל אֲנִי,
 לְבָלֵר שֶׁל הַנְּפֶשׁ, תִּיב לְבָרֵר.

וְהַזְמַן בְּשֵׁלוֹ: כְּמוֹ קִיסוֹס טְפִילִי,
 זֶה שְׂאֵת מְתַעֲבֶת, מְטַפֵּס
 עַל כָּל גְּבוּהָ, מְכַסֶּה
 כָּל הַתְּנַשְׂאוֹת בְּטַמְטוֹם יָרֵק.

מוֹטָב אֶפּוֹא לְשִׁכַח
 וּלְהַתְּכַוֵּן לְהַשְׁכַח.

מתוך "הזיכרון הארוך
 של האהבה",
 הקיבוץ המאוחד, 2013

שעון הפיל

התועלת התחבורתית שלו הייתה מוגבלת למדי במשך אלפי שנים בשל חוסר בתשתיות כבישים. עם זאת, היו לגלגל שימושים רבים נוספים. טחנות קמח מבוססות על גלגל מים, בכישור שימש הגלגל לטוויה, גלגלות סייעו להרמת משאות, גלגלי שיניים שינו את כיוון התנועה, ועוד.

מדד העוצמה שואל, עד כמה הפתרון ההנדסי מורכב, וכמה "שכבות" יש בו. במידה מסוימת, נדמה שיכולתנו ליהנות מפתרון רב-שכבתי דומה להנאה שנובעת מפיענוח סבטקסט בספר או בסרט קולנועי. לא מדובר רק במורכבות, אלא גם בהשתלבות ובאיחוד. היופי מתקבל מן האופן שבו משתלבים המרכיבים השונים זה בזה. המים שממלאים את מכל ההטיה שתוכנן בקפדנות כך שייטה על צירו מדי חצי שעה, מסובבים את גלגל הכפות שמפעיל את השלב הבא במנגנון השעון. במובן מסוים, כאשר מרוקנים את המכונה, בין אם מדובר בשעון הטווסים ובין אם במכונת יגואר, מן הפונקציה שלה, והופכים אותה לאובייקט עיצובי בלבד, היא מאבדת את עוצמתה ואת פשטותה, ולפיכך את יופיה, גם אם לכאורה לא נגרע כמעט דבר מצורתה. בימים אלה, בעזרת הצוות של בית המלאכה של גן המדע על-שם קלור במכון ויצמן למדע, נבנה אבטיפוס של שעון הטווסים. אנו מקווים שבהמשך נוכל לבנות תערוכה מקפת של עבודותיו של איבן איסמעיל איבן ארסאס אלג'זאירי.

של גרמי השמיים של מערכת השמש באמצעות שלושה חוקים פשוטים המחייבים מתמטיקה של חטיבת ביניים. הפשטות והאלגנטיות של המודל של קפלר מסייעות לנו להשתכנע, אבל אינן הופכות אותו לנכון. כמו כל מודל מדעי או הנדסי, יש לאשש אותו בתצפיות, והתצפיות האסטרונומיות הן רבות מספור ומכילות סטיות וטעויות. החוקיות אינה פשוטה למתבונן. קפלר השקיע שנים רבות בניתוח הנתונים. ככל שהמודל המדעי או ההנדסי מורכב מחוקים פשוטים יותר, ככל שהחוקים מסבירים יותר תופעות, לפעמים כאלו שנראו לכאורה לא קשורות, יש תחושה של עולם הגיוני, הרמוני יותר, שמהדהד בנו ונתפס בעינינו גם כִּיפה יותר.

עוצמה

מדי פעם יש הישג הנדסי, כמו הטלפון, או נורת החשמל, שגורם לנו באמת להאמין בכוח ההמצאה האנושי, משפר את חייהם של אנשים, ולעיתים תכופות מחולל שינויים חברתיים גדולים. מה הופך פתרון הנדסי או מדעי לרב-עוצמה מעֵבֶר להצלחתו? הנה דוגמה:

הגלגל הוא המצאה כה עתיקה, עד כי אין לנו שום דרך לדעת מי המציא אותו או היכן הומצא. התיעוד המוקדם ביותר של רכב עם גלגלים הוא ציור של קרון בעל ארבעה גלגלים שנמצא על גבי כד מחרס באיזור פולין, ותוארך למחצית האלף הרביעי לפנה"ס. הגלגל סייע לגשר על מרחקים וייעל את ההובלה של חפצים וסחורות. אבל בניגוד אולי למצופה,

קבועה השמש, ובכל אחד משאר הכדורים קבוע אחד מכוכבי הלכת. ככל שהתרבו התצפיות האסטרונומיות היה קשה יותר לכלול אותן במודל הזה. מערכת הכדורים הסתבכה, ונוספו לה מעגלי משנה ("אפיציקלים" ביוונית), אשר גרמו לכוכב לכת לעשות לולאות מורכבות סביב כדור הארץ. המודל הסופי היה כה מסובך, עד שאלפונסו העשירי מלך קסטיליה, שכונה "המלומד", לא התאפק ואמר, כי אילו נועץ בו אלוהים לפני הבריאה, היה ממליץ לו על מבנה פשוט יותר.

בחיפוש אחרי המודל המדעי המסביר את תנועת גרמי השמיים יש גיבורים נוספים, קופרניקוס הוא אולי הידוע מכולם. יוהנס קפלר (1571-1630) החליף את המערכת המורכבת בשלושה חוקים פשוטים:

מסלול אליפטי – כל כוכב לכת סובב את השמש במסלול אליפטי שהשמש נמצאת באחד ממוקדיה.
 חוק המהירות הגדלה – ככל שכוכב הלכת נע קרוב יותר לשמש, כך מהירותו גדלה. קפלר כתב את החוק הזה באופן מתמטי המאפשר חישובים ותחזיות.
 זמן המחזור – כוכבי הלכת הרחוקים יותר מהשמש הם בעלי זמן מחזור (הזמן שנחוץ לכוכב הלכת להקיף את השמש, ואנו קוראים לו "שנה") גדול יותר, ומהירותם קטנה יותר. גם כאן הייתה לקפלר נוסחה מתמטית פשוטה.
 מי שלמד את חוקי קפלר יודע, שהתימצות שלמעלה הוא מעט פשטני, אבל אפשר לראות בו את היופי הטמון ביכולת להסביר את התנועה המורכבת

כמה מעט, כמה
מאחר

ונעדר צורה

כך יהיה עם מה
שכך היה

עד שיפוג הכאב ותבוא
הידיעה. די,

רד מזה

וכמו תלמידי בית-ספר
נעמד בפנת הכתה

להראות את גבנו לעולם

פתאום כלום כמו אחרי
סערה שעברה

וטרקה מאחוריה
מאה דלתות

ואין עוד צרה למהר לשום מקום

כי אין

אחר כך אתה יושב לפני
כוס מים וחושב:

הכוס פשוט כאן, לפני.

וכמה זמן עוד נשאר
איננה שאלה

אלא דלת

ואין לה מה לדאג

לא כל מה
שקרה

היה.

וזה לא
מעט.

טוב מזה לא
היה לי, לא
יהיה

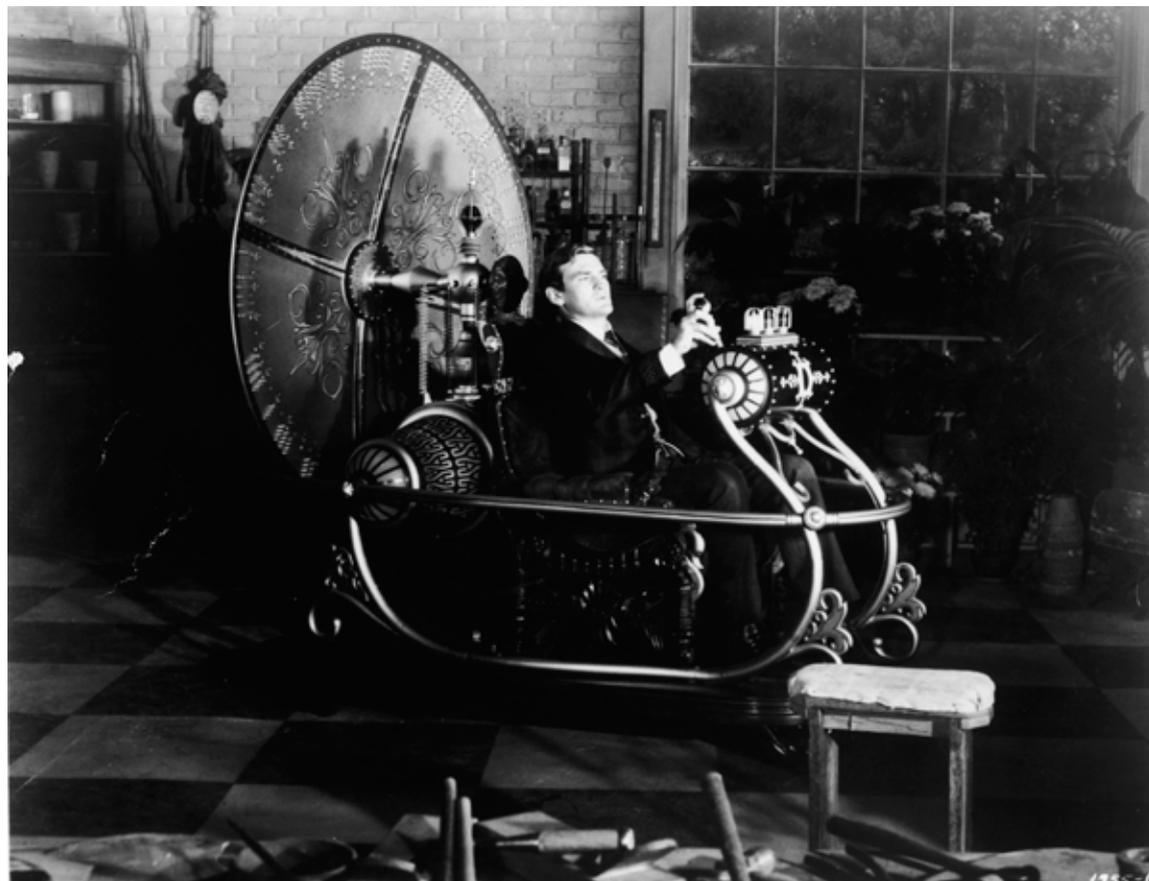
על מכונת הזמן של ה"ג וולס

בשנת 1895 נטבע המונח "מכונת זמן", כאשר פירסם הסופר האנגלי הרברט ג'ורג' וֶלְס נובלה בשם זה, המתארת את מסעותיו של מדען וממציא אנגלי אל מרחקי העתיד. בפירושו לא היה זה הסיפור הראשון שעניינו מסע בזמן, אם כי הוא התעלה על קודמיו בתיאור האמצעי המשמש לצורך מסע כזה. לפני וולס, האמצעי המועדף היה החלום, כמו בסיפורו של צ'רלס דיקנס "שיר מזמור לחג המולד" (1843). מארק טוויין, לעומת זאת, העדיף שיטה אחרת: חבטה בראשו של פלוני, הנק מורגן מהרטפורד שבקונטיקט, הספיקה כדי לטלטל אותו אל קמלוט שבאנגליה, בספר הידוע "ינקי מקונטיקט בחצר המלך ארתור" (1889).

וולס בחר לתת רקע מדעי למכונת הזמן שלו בהסתמך על רעיונות שריחפו בחלל האוויר המדעי באותן שנים: "כל גוף ממשי צריך שישתרע בארבעה כיוונים. צריך שיהיה לו אורך, רוחב, עובי וכן – משך...לאמיתו של דבר קיימים ארבעה ממדים: שלושה מהם המכונים בפינו

שלושת מישורי המרחב וממד רביעי שהוא הזמן. אלא שקיימת נטייה להבדיל הבדלה בלתי טבעית בין שלושת הממדים הללו לבין ממד הזמן, כיוון שלפי טבע הבריאה מתנועעת ההכרה שלנו, ללא הרף, לאורך אותו ממד, בכיוון אחד". דברים אלה מצוטטים מפי בונה המכונה, כשהוא מסביר את המצאתו לחבורת אורחים סקרנים, ואחד מהם, רופא, מציג את השאלה המתבקשת: "אם אמנם אין הזמן אלא הממד הרביעי של המרחב, מדוע נחשב הוא מאז ומתמיד כמשהו שונה בתכלית? ומדוע אין אנו יכולים לנוע בזמן כשם שאנו נעים בשאר ממדי המרחב?" מתפתח ויכוח, ובמהלכו מודיע האיש (ששמו אינו מופיע בשום מקום בסיפור; הוא נקרא, בתרגום העברי, רק "תייר-העיתים"), כי אכן בנה מכונה שיש בכוחה לנוע בזמן. הוא מציג דגם בזעיר אנפין – "מסגרת מבריקה עשויה מתכת, שגודלה כמעט ואינו עולה על גודל שעון קטן, ומבנה לה עדין עד מאוד. היו בה חלקים עשויים שנהב ואף חומרים גבישיים ושקופים – ומסביר: "מנוף זה כאן משלוחצים עליו, משלח את המכונה לדרכה אל חיק העתיד, ואילו המנוף השני, מחזירה לעבר. אוכף זה מייצג את מושבו של הנוסע. מיד אלחץ על המנוף והמכונה תצא לדרכה". וכך אמנם הוא עושה – והמכונה נעלמת. לאחר מכן

הוא מראה את המכונה עצמה, המסוגלת לשאת אדם אחד, ומכריז על כוונתו להפליג בה. כעבור שבוע פוגש אותו האני-המספר שוב, וניכר בו שעברו עליו תלאות נוראות במשך הזמן שחלף. תייר-העיתים מתחיל לספר את קורותיו, וכאן בעצם נפתח הסיפור. כל האמור לעיל לא היה אלא הקדמה, שנועדה לתת ביסוס מעין-מדעי לתיאור העתיד הרחוק, כפי שחזה אותו וולס. תייר-העיתים הגיע לשנת 802,701 לספירה, ועכשיו הוא מתאר את מה שחווה. האנושות התפצלה במשך הזמן שחלף לשני גזעים שונים, ואולי אף מינים שונים: האֶלְי הענוגים והמורלוקים החייתיים. האלוי חיים חיי בטלה ומותרות, ניוונים מפירות בלבד, ומקשטים את עצמם ואת כל הסובב אותם בפרחים. הם קלי דעת, חסרי התמדה, ו"מעודי לא ידעתי אנשים עצלים מהם ומתיגעים על נקלה כמותם". המורלוקים, לעומתם, חיים במחילות תחת פני הקרקע: "אינכם עשויים לתאר לעצמכם מה מגעילה הייתה חזותם הבלתי-אנושית – אותם קלסטריום חירורים נטולי-סנטר, אותן עינים גדולות, ורודות-אפורות וחסרות עפעפים". במחילותיהם, מפעילים המורלוקים את המכונות אשר מאפשרות את חיי המותרות של האלוי; וכאילו בתמורה, הם

מכונת הזמן, ג'ורג' פאל, 1960

ד"ר עמנואל לוטם – עורך ומתרגם ספרי מדע, מדע פופולרי ומדע בדיוני כל הציטטות מופיעות כנתינתן בספר "מכונת הזמן: סיפורים, כתבי הרברט ג'ורג' וולס" (הוצאת כרמי את שות', תל אביב, 1959; שם המתרגם לא צוין – לדעת מחבר המאמר, היה זה אליעזר כרמי).

תרגיל חוני המעגל

הוכח: מעגל הוא המקום הגיאומטרי
של כל הנסיונות הנואשים להפך מעגל לרבוע

פתרון: אין מנוס, הארס מתפשט.
וכשבעים שנה פוישט הוא בתאים
מאז היום שבו הזרק
אליה מבפנים, אליה לבפנים.
כמה זמן נותר לה אם כן?
אולי עשרים אולי פחות
אולי יותר מאחרים
כאשר כל חבריה כבר בפנים
הם משלימים את מעגל
החמרים, ואתה כחני המקיץ
ומחפש סביבו לשוא ולו אחד
מן הדברים המכרים, וכבר מבין:
דין כל נסיון לשוב
כדין רבוע העגול

מתוך "אוקלירום",
הקיבוץ המאוחד, 1985

כך

החתול שבורח בקשת משלמת
מעל לגדר, הילדים, צוחקים מעבר
לקיר,
לא ידעו איה עט הצער
כמו קול שקונן בלי הרף
ולפתע נשמע,
איזו סבלנות גבורה היתה
למורה השברירי לפסנתר, איה
כשהשאר נשמטו אחד-אחד
בהשפלת מבט, נשארתי אחרונה
בגלל המוזיקה, או השברירות,
הידים עוד לופתות את הספר
כשהעינים נעצמות,
כך צריף לשמר על האהבה
כי כמו כוכב היא אוספת אותנו
בלילות
גם אחרי מותה.

מתוך "להביט באותו
ענן פעמיים",
קשב לשירה, 2012

על "השעון" של כריסטיאן מרקליי

הזמן, דיקטטורה חמקמקה ומוחשית שמזכירה לנו את היותנו בני-תמותה, המרכיב שאין אפשרות לשנותו בחיי כל היצורים, זורם דקה אחר דקה ב"השעון", יצירת הווידאו הווירטואלית של כריסטיאן מרקליי. העבודה מורכבת מאלפי קטעי סרטים ומכמה סדרות טלוויזיה אשר מציגים שעונים שונים, משעוני קוקייה, דרך שעונים המותקנים על מבני ציבור, ועד שעוני-יד, ואפילו בני-אדם המכריזים על שעה כלשהי ביום. כל אלה יוצרים יחדיו רצף חזותי הנמשך, בקצב של זמן אמיתי, על-פני 24 שעות. היצירה הוצגה לראשונה בגלריה "קוביה לבנה" (WHITE CUBE) בלונדון באוקטובר 2010, וזכתה מיד להכרה בין-לאומית רחבה, הרבה מעבר להד שזוכות לו בדרך כלל עבודות וידאו. מאז מרתקת העבודה צופים ברחבי העולם, ורבים מאוד מתבוננים בה במשך זמן רב בהרבה מזה שתיכננו לצפות. "השעון" זכה בשורת פרסים, בהם "אריה הזהב" בביאנלה בוונציה ב-2011, והוצג במוזיאונים מובילים, למשל המוזיאון לאמנות

Single channel video projection, 24 hours
Collection of the Israel Museum, Jerusalem.
Purchased through the gift of the Ostrovsky Family Fund in honor of the Museum's 2010 Campus Renewal Project. Joint acquisition with Centre Pompidou, Paris and Tate, London

מודרנית (MOMA) בניו-יורק, המוזיאון לאמנות בת-זמננו ביוקוהמה, במרכז פומפידו בפאריס, וגם במוזיאון ישראל בירושלים. מרקליי יצר קולאז' מיונמנטלי של רגעים מסרטים, מימי הקולנוע האילם ועד ימינו. בתחילה כובש את לב הצופה המפגש עם המוכר, כמו קטעים מסרטים של וודי אלן ואורסון וולס, כוכבים כמו גרי קופר בסרט "בצהרי היום" וריצ'ארד גיר ב"ג'יגולו אמריקאי", וגיבורים בדיוניים כמו ג'יימס בונד. אבל בהמשך נקטע הרצף של הצפוי, ומתערב במרכיבים לא צפויים, ממש כמו החיים עצמם. במידות שוות של אמפטיה ואירוניה מדבר מרקליי בעבודה על הערכים המרכזיים של העולם המערבי במאה הקודמת ובוו הנוכחית, שבו אמירות כמו "זמן הוא כסף" (TIME IS MONEY) או "במועד הוא מאוחר מדי" (ON TIME IS TOO LATE) הן בבחינת מאנטרות אשר מעצבות תפיסות עולם, בין אם הן מאומצות כמוטו לחיים ובין אם הן מהוות מטרה להתנגדות ולהתמרדות. שעונים בשדות תעופה ובתחנות רכבת, באוטובוסים ובמוניות חוזרים שוב ושוב בעבודה של מרקליי, כמו עין המפקחת על האופן שבו אנו מתפקדים. בסרט משולבות גם אמירות המדגישות

את היחס לזמן כאל משאב מתכלה: למשל, שעון מ"חלף עם הרוח" שעליו כתוב Do not squander time. That is the stuff life is made of, "אל תבזבזו זמן, כי זה החומר שממנו עשויים החיים". דימוי של עישון או סיגריה מעשנת במאפרה חוזרים שוב ושוב כסמל מודרני לזמן שאוול, גירסת העשורים הקודמים לדימוי שעון החול הרנסנסי. מרקליי מתיחס לתבניות החשיבה שהשתרשו בתרבות המערבית באשר לזמנים, מה שאפשר לכנות סטריאוטיפיזציה של שעות כפי שהיא מופיעה בקולנוע: בלילה בשורות טלפוניות הן רעות, ובשעות הקטנות של הלילה אנשים הם בודדים. "השעון" מתואם עם השעון המקומי במקום בו הוא מוצג, כך שהזמן האמיתי והזמן האמנותי חופפים. הסרט הוא איפוא שעון ענק מרתק: מסמן את הזמן, מכריז עליו, ו"מהווה" אותו בעת ובעונה אחת – "זמן אמיתי". העבודה כולה היא תביעה לתשומת לבו של הצופה, לכך שיקדיש מזמנו (היקר כמובן) לפענוחה. נדרש זמן, למשל, כדי להבחין עד כמה הקול חשוב וכיצד יצר מרקליי שלל מניפולציות כאשר קול מקטע אחד זולג לקטע שני כך שנוצר דיסוננס בין הנראה לנשמע.

כריסטיאן מרקליי, השעון, 2010, הצבת העבודה במוזיאון ישראל, צילום: אלי פוזנר

כריסטיאן מרקליי, השעון, 2010, הצבת העבודה במוזיאון ישראל, צילום: אלי פוזנר

על העבודה "פסיכו ב-24 שעות" (24 Hour Psycho) של דאגלס גורדון הבריטי מ-1993, בה האט את סרטו של היצ'קוק כך שהוא נמשך יממה תמימה, ועלילת המתח נמוגה לרצף חזותי שהוא ספק סיוט. הֶקְשֶׁר ספרותי ל"השעון" אפשר למצוא ב"על הדיוק במדע", סיפור קצר של בורחס אשר התפרסם בשנת 1946, ובו מסופר על קרטוגרפים שיצרו מפה כה מדויקת עד שהייתה בגודל זהה למציאות. מרקליי משרטט תמונה של זמן כפי שלא נעשתה בעבר – הוא הופך אותו לרכבת הרים רגשית, כשהציפייה לדעת מה יהיה הדבר הבא שיתרחש, אותה ציפייה שגורמת לצופים לצלוח סרטים וספרים גם ברגעיהם הפחות טובים, מקבלת תשובות מפתיעות. "השעון" אינו נרטיב, אלא נתיב דימויים מהיר להרהור על החיים, חוויה קונקרטיה בזמן ובמקום, ובה בעת חוויה מופשטת של מודעות חדשה לזמן.

הזמן אינו רצף נרטיבי. זמן, אשליה של זמן, הם החומר שממנו עשוי בדרך כלל קולנוע. סרטים מספרים נרטיבים שמסגרת הזמן שלהם ארוכה מזו של הסרט במידה רבה מאוד, כמו נרטיבים היסטוריים גדולים, כמו "לפני הזריחה" שממוסגר בלילה. מרקליי יוצר עבודה שהנרטיב בה פרגמנטרי כמו בזרם תודעה – אבל הזמן הוא הזמן שאנו חווים אחד לאחד. הוא ממשיך בכך פרויקט אוונגארדי של אנדי וורהול שבא לידי ביטוי בסרטיו, למשל "שינה" (SLEEP), בו נראה בן זוגו ישן במשך 40 דקות, או מה שנחשב לקלאסיקה של אוונגארד - Empire, שמונה שעות וחמש דקות של צילום האמפייר סטייט בילדינג בניו-יורק בהילוך איטי. בעבודות אלה נוצרה חפיפה בין דימוי לייצוג, והן מהעבודות המעניינות ביותר מבחינה מושגית שיצר וורהול. מעניין גם לחשוב בהקשר של "השעון"

עוד נקודות בזמן

המיצג "זאב ערבות" ("אני אוהב את אמריקה, ואמריקה אוהבת אותי"; 1974) – יוזף בויס הסתגר עם זאב ערבות במשך שלושה ימים, שמונה שעות ביום, בגלריה René Block – והציבור הוזמן לצפות בו.
 "24" – סדרת טלוויזיה של FOX (בשנים 2001-2010), מותחן שעסק בלחימה האמריקאית בטרור, והתיימר להתרחש בזמן אמת. שעון דיגיטלי, אשר הופיע על המסך מפעם לפעם, מתאים לדקה של שעת השידור, כולל הזמן שחלף במהלך הפרסומות, הדגיש זאת.

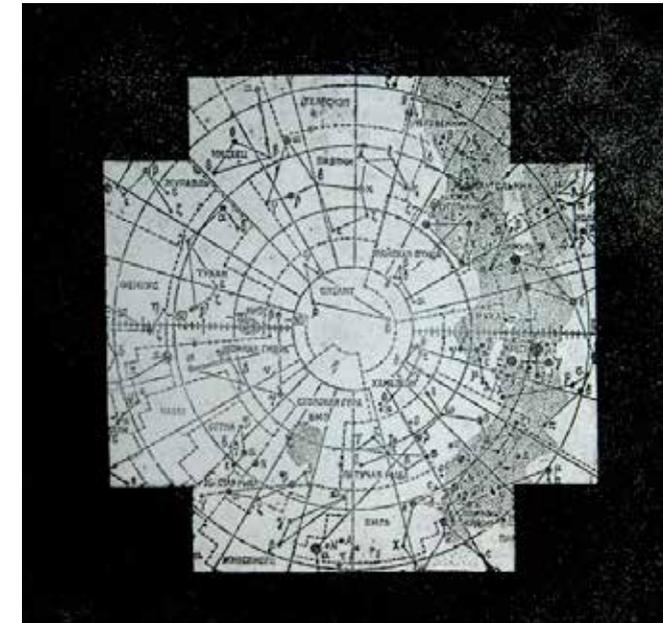
עד ליצירת "השעון" היה הקול התחום המרכזי בו עסק מרקליי, אמן אמריקאי-שווייצרי, יליד 1955 שחי ועובד בניו-יורק ובלונדון. מסוף שנות ה-70 של המאה הקודמת הוא יצר מוסיקה, מוסיקה מוקלטת ומוסיקה כמיצג, באמצעות עירבול קולות והקלטות, וכן שימוש במיכשור להפקה, להקלטה, ולהשמעה של מוסיקה כבכלי מוסיקלי לכל דבר. במהלך השנים חקר את הקשר בין מוסיקה, רעש, וידאו, צילום וגם פיסול.
 מבחינת תולדות האמנות, מרקליי מחובר לתנועות מודרניסטיות מתחילת המאה ה-20, במיוחד הפוטוריזם והדאדא, אך בעיקר לפלוקסוס (Fluxus), התנועה הבין-לאומית של אמנים, אשר בעיקר בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20 בחנו גבולות של אמנות. היצירה שאפשר לחשוב עליה כמקבילה של "השעון" היא היצירה "4'33", של ג'ון קייג' האמריקאי (1912-1992). בשנת 1952 יצר קייג', מלחין וחלוץ בתחום המוסיקה האלקטרונית, עבודה שבה, במשך ארבע דקות ושלושים ושלוש שניות, המבצעים אינם יוצרים כל צליל, אלא הם, והקהל, מאזינים לרחשים שבדרך כלל איננו מבחינים בהם, וכך נעשים מודעים באופן מחודד לחלוף הזמן. מרקליי, כמו קייג', גורם לצופים להיות מודעים באופן מוקצן לזמן, למה שבדרך כלל נתפס כזרם, וכאן הוא מפורק לאוסף סצינות שונות ונפרדות בתכלית – רצף

מינה שפילד, סולנית להקת "לאיבאך" בהופעה

האיקוני "מאלביץ" בין שתי מלחמות" אפשר לראות ציור של חלוץ האבסטרקט הרוסי לכוד בין פורטרט פסטורלי מסוף המאה ה-19 לבין פסל ניאו-קלאסיציסטי נאצי. ההשטחה של תקופות שונות לציור אחד, ואפילו הבחירה המודעת למסגרו בעץ כבד, מרשים, מקרינות סמכות קלאסית; כאילו אומרת: העבר נוכח בהווה, מה שקורה לנו עכשיו עדיין שרוי בצל מלחמות העולם. ואם העבר כאן עכשיו, אפשר לשנות אותו. ואם בעבר הנוכח טמונים הפתרונות לאתגרי העתיד, הרי שהגדרת המשימה של אן.אס.קיי היא לזכור את העתיד ולשנות את העבר.

"שערוריית הפוסטר" של 1987 ממחישה את מימוש המשימה הזאת הלכה למעשה. ממשלת יוגוסלביה הוציאה מכרז לכרזה שתפאר את "יום הנוער" הלאומי, יום ספורט כלל-ארצי שהיה החג האהוב על טיטו, עד כדי כך שחגג במהלכו גם את יום הולדתו. קבוצת המעצבים של אן.אס.קיי, "נובי קולקטיביזם", זכתה במכרז, וועדת הקבלה שיבחה את הדימוי הזוכה על הנאמנות שבה הוא מייצג את "רוח הנעורים היוגוסלביים". מספר ימים לאחר מכן חשף עיתונאי, שהדימוי המרכזי בכרזה לקוח אחד לאחד מדימוי תעמולה נאצי. מיותר לציין איזה מקום מרכזי היה למיתוס הניצחון על הנאצים במדינות הסוציאליסטיות, ובמיוחד לאתוס הפרטיזנים היוגוסלביים. הזעזוע היה כה גדול, עד שאירועי יום הנוער בוטלו, לא רק באותה שנה, אלא לתמיד. כאן רואים איך חָךר העבר להווה בעוצמה רבה, עד שההווה נשאב לתוך חור שחור ונעלם, והעתיד בוטל, נמחק. במילים אחרות, במובן של ייצור משמעות, מסע בזמן הוא אפשרי.

סמל מדינת NSK על מפת הזמן

הפיקטיביות והממשיות של שתי המדינות ואת הדרך שבה רעיון אוטופי (אוטופיה כ"שום מקום", בהגדרת מדינת אן.אס.קיי את עצמה) עובר בין ממדים – מהזמן (מחשבה, רעיון) למרחב. וכך, במלחמת הבלקן קיבלה המדינה בזמן תוקף בחלל, וכמו במוסיקה, מצב החירות יצר הווה מתמשך ונמתח, אשר לתוכו היא יכלה לחדור ובתוכו יכלה לשנות את העבר מן העתיד, כשדרכון של מדינה שמבחינתו של פקיד עדיין לא הוכרזה הופיעה בידו של נוסע בזמן. גם לפני שהוקמה מדינת אן.אס.קיי, בגלגולה כקולקטיב אמנות, היה למושג הזמן חלק מרכזי בפעילותו, במובנים היסטוריים-ליניאריים, במובנים

בלקן והעדכון בושש לבוא, או שבחרו "להקטין ראש" ולא להסתבך אל מול האוטוריטיביות שהקריין מה שאינו אלא אובייקט אמנותי, פסל ריאליסטי של דרכון. אפשר להתעכב רבות על דיון שמדגים כיצד חושף הדרכון ה"מזויף" את העובדה שהמחווה המסמכיות של מדינות ממשיות הן עבודות אמנות בפני עצמן, שהדבר היחיד שמבדיל אותן הוא ההסכמה הטקסטית החברתית שבינן: סימן א' מוביל לתגובה ב'. גם כשהגיעו חברי קבוצת "אירוויין" להציג לראשונה בישראל (במרכז הישראלי לאמנות דיגיטלית, אפריל 2010, באוצרותי), הונפו בפתחה דגלי שתי המדינות והושמעו שני ההמונים, וכך הודגשה בעת ובעונה אחת

האם אפשר להפוך את כיוון האנתרופיה?

מיכה לורי, אדם עתידני / רובוט אנושי. תחריט צילומי, חומצה חיה

באחד מסיפורי המדע הבדיוני הטובים ביותר שנכתבו אי-פעם מספר אייזיק אסימוב על שאלה שהיפנו בני-האדם למחשב הטוב ביותר שהיה בנמצא בזמנם, לאורך ההיסטוריה – "האם אפשר להפוך את כיוון האנתרופיה?" – ולא מצאו מענה. ככל שחלפו מאות ואלפי שנים, והמחשבים נעשו רבי-עוצמה, ולאחר שכל השאלות כבר נענו, עדיין נותרה שאלה אחת, השאלה הזאת, השאלה האחרונה, שהמחשב – כל מחשב – ענה עליה באותו

נוסח עצמו: אין מספיק נתונים לשם חישוב התוצאה. השאלה האחרונה כיוונה לבסיס קיומו של היקום. האנתרופיה היא מידת אי-הסדר במערכת נתונה, ולפי החוק השני של התרמודינמיקה, במערכת השואפת לשיווי משקל יכולה האנתרופיה רק לגדול. מכיוון שהיקום שואף לשיווי משקל, אין מנוס מהמסקנה שהוא מוליך את עצמו במסלול שסופו דעיכה ומוות. האנתרופיה קובעת בין היתר את

כיוונו של חץ הזמן, המוגדר ככיוון שבו האנתרופיה (אי-הסדר במערכת) גדלה. במילים אחרות, ככל שהזמן חולף, מידת אי-הסדר ביקום גדלה. כמובן, באזורים תחומים עשוי אי-הסדר לקטון זמנית (אחרת לא היו מתפתחות מערכות, כגון אלה שיצרו חיים אשר יכולים לדון בשאלות כאלה), אבל מידת אי-הסדר ביקום, בממוצע, גדלה בהתמדה. אם באיזור מסוים אי-הסדר קטן, משמעות הדבר היא שבאיזור אחר של היקום

אי-הסדר גדל בשיעור גדול יותר משיעור הגידול ה"טבעי" שלו. מצב העניינים הזה עומד בבסיס סדרת התחריטים "זמן הווה ומיליוני שנים" (+10¹⁰⁰) של מיכה לורי. לורי נולד (1946) בקיבוץ נגבה. משנת 1975 הוא חי ויוצר בפאריס. יצירותיו מוצגות במוזיאונים ובגלריות ברחבי העולם. בשנת 2014 יוצגו מספר תערוכות שלו במקומות שונים בעולם: בגרמניה, במוזיאון לאמנות (Kunstmuseum) בבוכום וב-Museum

Goch; בצרפת, במוזיאון לאמנות מודרנית (Musée d'Art Moderne) בסנט-אטיין; ובישראל, במוזיאון לאמנות בעין חרוד ובמכון ויצמן למדע. לרוב, לורי מבטא ביצירותיו הרב-תחומיות מאבק בלתי-מתפשר של הפרט במערכות החברתיות הסוגרות על המרחב האישי. במיצב ידוע שלו, משנת 1969, הציב פסלוני חיילים עשויים שוקולד, תחת הכותרת "אל תהיה חייל של שוקולד". אפשר לזהות בחלק מעבודותיו

התכתבות עם סדרת תחריטי "זוועות המלחמה" של פרנסיסקו גויה, שתיעדה את פלישת נפוליון לספרד (1812-1813). אבל בסדרת תחריטים זו נראה שהוא נקלע ללולאה דאיסטית, ולדיונים על מהות ותכלית, מצד אחד, ועל מחוללי הקיום ושאלת העתיד, מצד אחר. סדרת התחריטים של לורי מזכירה לנו שאין דבר שאנחנו רוצים יותר מאשר לדעת מה טומן לנו בחובו העתיד: עד כמה יכולים החיים להרחיק לכת ולהתפתח,

מיכה לורי, חורים שחורים מתאדים. תחריט צילומי

מיכה לורי, התפתחות האנושות לפי א.ק. תחריט צילומי

מיכה לורי, יקום פרקטלי. תחריט צילומי

השוני בין "סצינת הסיום" של לורי לבין זו של אסימוב משקף לא רק הבדלי תפיסה, אופטימית לעומת פסימית או רציונלית. הוא משליך גם על שאלת מקורו של היקום הנוכחי שאנו חיים בו. לורי גורס, כי היא מציבה שאלה-דרישה חדשה: כדי לסדרת התחריטים תהיה שלמה, כדי שיהיו לה "התחלה", אמצע וסוף, הוא יהיה חייב ליצור נקודת התחלה חדשה, בנקודה הרבה יותר מוקדמת בזמן, הרבה לפני נקודת ההתחלה הנוכחית שלו – במעבדת המדען.

בעל-חלל ממשיך מחשב-העל היקומי לפעול, ולחשב את האפשרויות למתן תשובה לשאלה האחרונה. השאלה הזאת, שנותרה ללא מענה, היא למעשה סיבת קיומו היחידה של המחשב. והוא חושב, ומחשב ומחשב, עד שבשלב מסוים מבליחה בו התשובה, והוא נותן אותה, בעיקר לעצמו. הוא מתכוונן היטב, ואומר: "יהי אור. ויהי אור". זהו סיפור דאיסטי על יישות (אל?) לא דתית, לא אישית ולא מתערבת, שחייבת להיפרד מהעולם שבראה ואינה מנהלת אותו לאחר מעשה הבריאה.

מה קרה/קורה/יקרה במירווחים בין תמונות-הבזק האלה? האם אפשר, אחרי ככלות הכל, להגדיר קשר בין שתי האבולוציות (מעבר לשאלת ההיתכנות שעליה הצביע דייסון)? וכמובן, השאלה האחרונה של אסימוב: האם אפשר להפוך את כיוון האנתרופיה? בנקודה זו לורי פונה אל הכיוון הפסימי-רציונלי: אי-אפשר להפוך את כיוון האנתרופיה; היקום ואנחנו נידונים לדעיכה ולמוות. אסימוב, לעומת זאת, פונה לפתרון דאיסטי: לאחר שהמין האנושי חדל להתקיים, לאחר שרוב היקום דעך, עדיין,

שאלות כמו: מהי תבונה? האם היקום מתפקד כמוח ענק? האם בני-אדם יוכלו לשלב את מוחותיהם זה בזה לשם יצירת תבונה סינרגית? או שאולי עדיף, או קל יותר, לחשוב על שילובים בין תבונה טבעית לתבונה מלאכותית? האם האבולוציה התיפקודית תפריד את המין האנושי למיני-משנה על-פי העיסוקים והמעמדות השונים? איזו מערכת יחסים יפתח האדם עם סביבתו? האם (או מתי) נצליח ליישב כוכבי-לכת נוספים? האם אפשר יהיה להעביר אנשים ומטענים לעולמות אחרים ב"שידור ישיר"?

"פתוח", שימשיך להתפשט אל העתיד ללא גבול, יעניק למערכות חיות הזדמנות להסתגל, להתפשט ולשרוד (עד, אולי, דעיכת חלקיקי החומר, שתהווה את הסוף המוחלט). המסע שלורי מתאר, אל העתיד, מתחיל בתחמו הברור של האדם: מעבדת המחקר, המאפיין הבולט של הסקרנות האנושית ומקור התקווה שלו. הוא מסתיים בתיאוריה המונחת בתחמו הברור של היקום: אחר דעיכת החומר, ה"לא כלום" המת מתפשט לנצח. בתוך, בין ההווה לקץ הקיום, נבחנות

והאם יש גבול לקיומו של היקום. הוא מציג לפנינו כמה אפשרויות, או כמה "אבני דרך" היפותטיות באבולוציות העתידיות של היקום והאדם. הפיסיקאי פרימן דייסון כתב בספרו "אין-סופי לכל עבר", שההבדל בין חומר לנפש ("המסוגלת לחבר קונצ'רטו לרביעיית מיתרים") הוא עניין של מידה, ולא של מהות. האבולוציה של מערכות חיות תלויה, לדעתו, לא רק ביכולת ההסתגלות הביולוגית, אלא גם במגמות של התפתחות היקום. יקום סגור, שיביא על עצמו קץ ב"ריסוק גדול", יסיים כמובן גם את מסכת החיים. יקום

אמר עובד הנקיון במוזיאון

אני מעביר את שק האשפה השחר
 מצל לאור, מחטי הארון החומים
 חורקים תחת נעלי הגסות. כן, מן הצד
 אני נראה כמי שאינו חושב כלל: שעון שמש
 כבד בשר, מטיל צל מגשם בין עצי המתכת
 הכחלים, המפזרים סביבי כהזיה.
 על גבי חקוק "מחלקת נקיון ואחזקה",
 כאלו יש לזה מובן.

הדברים היחידים הברורים לי באמת
 הם הסיגריה שעצרתמי להדליק וערפל העשן
 המפריד ביני ובין שלות הארנים הזו הפרושה כאן
 ברוח הבקר הקלה. זר כל כך
 בפני הכבדות, עד שאיש
 אינו מבחין בי. האם ברור להם שאני יודע
 לאית את המלה אבסורד
 בתנועות ידי?

מתוך "טקסי הערב",
 הקיבוץ המאוחד, 2012

ברויגל: הציידים בשלג

שמים ירקים-אפרים כמו קרח.
 "מגן כנגד מי שמבקש את עזרתם". *
 הציידים חוזרים חפויי ראש.
 שללם שועל חלול.
 גם הכלבים הולכים בראש מרפן.
 התניתות כבדות מדי.
 המורד בשלג העמק תלול מדי.
 האש המבערת פונה ערף.
 שלשת הציידים ריקים כצל.
 הרים לבנים משננים. שדות שלג.
 איזה כפר כמעט לא-נראה.
 איזו עגלה זעירה עם סוס.
 מחליקים קטנטנים על פני הקרח.
 עורבים בתוף עצים קרחים.
 אשה, על ראשה אגדת זרדים.
 שתי נשים ומזחלת.
 מבט לא נשלח.
 איש חלקו מסתר עם מקלע.
 עקעק, גוף כמו חץ וקשת, חותר לשבר את
 קיר האויר הקפוא.

איך להמלט מהנוף האלם הזה
 איך מכפור הבדידות של כשלון.

* מתוך "רוכב הדלי" לקפקא

מתוך "אחרונים",
 קשב לשירה, 2013

מכתב של האסיר ר.ס. להנהלת הכלא

תמונה

לא מצא חן בעיני המבט; היד
המרשלת ששמת אין אונים; הפנית
הגב הקאובה, האטית, "חזר מהמלחמה
אדם אחר", רכלו שכנים אדישים
עמוסי ילדים.

עליתי לחדרו במגדל השעון.
בתוך אבן עתיקה פעמו גלגלי-
שנים ומחוגי תלודה הורו על שעה לא אמתית
לקיחה ממאגר השעות הנפסד.

בתדרו היה אור מועט. קר סמר בתלון
בקפוד. לא ידעתי לומר מלים
מרגיעות. ישבנו, עשנו סיגריות,
והתבוננו בתמונה של מלך במלחמה,
בעשן, בין מתים רבים, שקוע בהרהורים.

מתוך "חלומות סגורים",
קשב לשירה, 2011

גבולות החלום: תמונה

גם בחלומי
שם אני נמצא
רק עם עצמי ובשרי

אני נותר כמי שמתבונן
במהלך הדברים ממש כבהקיץ
עוקב אחר התרחשות העלייה
על הבמה הגדולה של החלום

וכמו בחיים מצאתי עצמי
משוחח עם פנים שאינן
אלא מסכות. אני ער
בגבולות האינסופיים של החלום
שאין לי שליטה עליו

בעיר מגורי שמי וביתי
זכורים לי כבערות גמורה
ואני מכיר תמיד מישהו חדש
והמתים שאינם יודעים מאומה
אינם באים להתחבר אל חלומי
כי נשפחתי מזמן או אינם

יודעים שעודני בין החיים.
אני שומע מסע קולות אל אזניים
אלמוניות וביניהם זהיתי את קולי.
בהיר שמעתי לרגע את מה
שלא הצלחתי אף פעם לשמע
תחת השמש, עד שקולי כבה
ברדת החלום, בעלות היום.

מתוך "חומר נפש",
קשב לשירה, 2013

לשאלת המלט

מי שם?
עכבר לא זע. מי שם?
קרוב מסתם קרוב, אף גם רחוק ממנו.
זה דרך כל בשר: כל חי סופו למות. מדוע זה
נדמה לה מוזר כל כך? נדמה לי פי אראה.
מי שם? נשבעתי באלהים, לא אני. גם לא
אני. מלים, מלים מלים. הלא רק צל
של חלום הוא. תמצית זו של עפר ואפר. ומה
שלומה? אף טוב לי, טוב לי, טוב. היו ימים ואהבתי.
אף על דרך מה? על דרך ההשאלה. בעור בשרנו אין נגע. מי
שם? אינה רואה שם פלום? שם עץ של ערבה נטוי על פני הנחל
ולכן צמרתו נשקף בראי מימי. וכי אין שוטה זו מרגישה
מלאכתה מהי, שהיא חופרת קבר ושרה שירים?

השיר מורכב
מצייטוטים מ"המלט"
לשייקספיר (בסדרם)
בתרגום אברהם שלונסקי

איך להגיע אלי ב-Waze

רד מדרה המלה והמשוה ישר עד לכפר שלשת הזיתים.
 אין לה משג מיהו המרדכי שעל שמו נקרא הכפר הזה
 שכלם מבלבלים אותו עם יד מרדכי.
 בעוד מאה מטר פנה שמאלה.
 פנה שמאלה.

מימין תוכל לראות תבילות תציר בדרך אל הלחם
 ולהריח, אם תפתח את החלון, שלף לח.
 מישהו אופטימי עם אַזניו יצעד תמיד נמרץ ממול.
 השאר בחוץ את המרפק וחלף על פניו עד לטי
 בו חוצים טנסים את הצמת
 (אחד מהם התחשמל פעם כשנסה להמריא
 וצנח סמור זנב לעיני זוגתו. ילדים תלשו ממנו נוצות
 לקשוט עד שנאכל על ידי העורבים).
 פנה ימינה.

השמש עכשו בגבה אם כי יפה יותר לראות אותה
 ממלאת בכתם את מראת הצד. בשעה הזאת
 שעת הצלמים, ענני נוצה וניחוח האלמון
 כשתחלף על פני גשר מעל אפיק אכזב של השורק
 ישתנה פתאום מצב הרוח שלה ומראה גגות המכסים
 את הבתים יעורר בה געגועים של יתום.

משם כבר פשוט להגיע אלי, אפשר אפלו בניוטרל
 להתגלגל עד לשלט "משעול", ממנו יצאו לקראתך כלבים
 שינבחו אף גם יכשכשו בזנב, ולפני שתצא מהרכב
 תצטרף להחליט לאיזה קצה להאמין.

מתוך "ערה",
 הקיבוץ המאוחד, 2013

אביב במרתף

שבוע במרץ, חדש אפריל שלם,
 מחצית מאי –
 אביב, בעצם, אם כי במרתף.
 בתקופה הזו, הצלחת:

להשרות ריח סיגריות על המקום,
 לגמור מאמר אחד שהיה גמור,
 – ולהתחיל אחר, שעדין רחוק מגמר,
 להסתפל על שני שירים ישנים שלי
 ולהוסיף, ובעקר לגרע,
 להתחיל מספר עמודים של ספור,
 שמלכתחלה איננו טוב בעיני
 אלא כתרגיל בטרוניות,
 אם אני זקוק עוד לתרגול בתחום הזה,
 לשתות די הרבה קפה,
 לתקן את הברז בשרותים
 שעודו דומע למעצבה,
 לשלם שלושה חשבונות חשמל ומים,

לעבר שוב על כמה מכתבים,
 שעדין מיחלים לבול,
 לפגש בנשמה פעמים בודדות,
 ולהפרד ממנה בערך כפול עשר,
 לדבר מכאן הרבה בטלפון,
 להתעצב לא מעט על ה"בלתי-אפשרי",
 שהמשיך להצדיק את המוניטין שלו
 בכזה,
 ובעקר לחלם כאן חלומות ארעי,
 דבר שהקנה לשהותי משהו של קבע,
 כמו הכסא המשרדי שהתרגל אל
 הישבן שלי,
 ובקומי ממנו, שטוח מתקוות,
 אני מותר בו סימנים.

מתוך "חמת הספק",
 ספר בכתובים

כל הדברים יגעים, לא יוכל איש לדבר

בין התרסה להסתרה ביצירות מיכל נאמן

רונית שורק

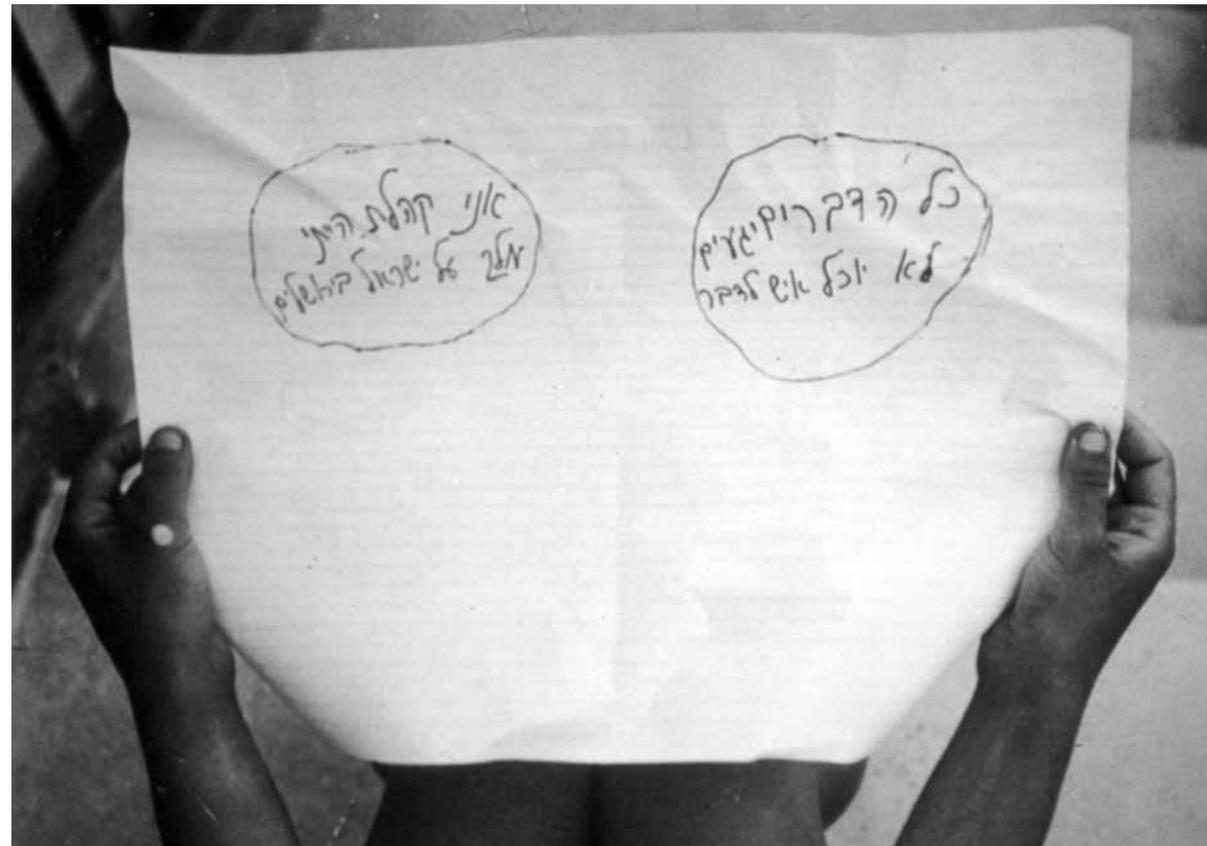
בְּאִים בְּנֵי אָדָם, אֹמֵר גְּנֹסִין,
וְנוֹטְלִים אֶת הַחַיִּים
וְעוֹשִׂים אוֹתָם

וְתוֹרִים וְתוֹרִים*
מָה פְּעֵת?

כָּל הָעוֹלָם שׁוֹתֵק

* מתוך "בִּינוֹתִים" לאורי גנסיין

ישראל אלירו, מתוך "כמה זמן עוד נשאר
איננה שאלה אלא דלת" מודן/הליקון, 2013

מיכל נאמן, "כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר" (פרט), 1974. תצלום, 19 x 29 ס"מ

הציטוט הדטרמיניסטי מספר קהלת, המופיע בעבודה של מיכל נאמן מ-1974, עומד בסתירה לכאורה למיגוון הרעיוני, החזותי והמילולי ביצירותיה ולרוח המרדנית העולה מהן. נאמן היא אחת היוצרות המשמעותיות בתולדות האמנות הישראלית. היא השכילה לפרוץ דרך באמנות המקומית, ולנסח אופני ביטוי ייחודיים וחדשניים לתקופתה, ובכך הכשירה את הקרקע לבאים אחריה. נאמן, שנולדה בקבוצת כנרת ב-1951, היא בוגרת המדרשה לאמנות ברמת השרון (כיום מכללת בית ברל), ולימודי תולדות האמנות וספרות כללית באוניברסיטת תל-אביב. בתום לימודיה השתלמה בבית הספר לאמנות חזותית בניו-יורק, ומאז 1977 היא מלמדת במדרשה לאמנות, בית ברל. היא חיה ויוצרת בתל-אביב. מיכל נאמן חקרה את דרכי העולם באמצעות השפה, תוך בחינת הגבולות והשוליים של מושאי חקירתה ושל החקירה עצמה. היא עשתה זאת בחריפות שאינה מנסה לרצות את הצופה או להניח את דעתו. רמזי המשמעות בעבודותיה המחברת היא אוצרת לרישומים והדפסים במוזיאון ישראל, ירושלים.

נסמכו על הקשרים תרבותיים שנגעו בקונפליקטים חברתיים, פסיכולוגיים ודתיים, והזמינו שיח פרשני מעמיק. עבודותיה נעות בין ביקורת סרקסטית ונוקבת לבין אירוניה דקה המשאירה את הצופה נבוך במקצת, ביודעו שייתכן כי לא השכיל לתפוס את מלוא המשמעות של המוצג לפניו. עם זאת, ביצירות ניכר המאבק הפנימי בין התשוקה ליצור היגד משמעותי לבין הרצון להימנע ממלל מיותר. המאבק בא לידי ביטוי מפורש בעבודה מינימליסטית מ-1974, שבה רשמה האמנית בשוליו של דף ריק כמה משפטים, ביניהם: "לא הייתי צריכה להגיד את זה, זה היה מיותר לחלוטין", וגם "אפשר היה להימנע, לא היה צריך לומר זאת". האם היו אלו נבואות שהגשימו את עצמן בהמשך יצירתה?

נאמן החלה את דרכה האמנותית בשנות ה-70 של המאה ה-20. בעשור זה יצרה הֶדְבָּקִים פרובוקטיביים שחברו דימויים חזותיים, חלקם בוטים, עם מילים וביטויים מתריסים, תוך יצירת משפטים מוצפנים. היו אלה עבודות שניסו להבין את מהלך המציאות כדי לשנות אותה. לכן תמוהה בחירתה בפסוק "כל הדברים יגעים, לא

*
 נכנסנו אל הזמן בעל כרחנו.
 לא חשבנו עליו רבות
 והוא חשב עלינו עוד פחות.
 לפעמים היינו מסתכלים בשעון, מתכנים שמשוהו יקרה.
 דבר לא קרה, לא לנו ולא לשעות.
 הקמנו מקדשים קטנים של תת-הפכה.
 בבקר הנחנו עליהם פרחים.
 ברב הבקרים נשארונו במטה.
 ראינו את מהדורות החדשות בטלוויזיה
 ולא האמנו למלה,
 גם המלים לא האמינו לנו.
 ידענו שהסוף של זה קרב,
 רק לא ידענו מתי זה התחיל.
 לפעמים אזלו הסוללות בשעון
 והשעה על המסך נהיתה שקופה.

מתוך "הפרת סדר",
 פרדס, 2013

דו-שיח בין אאורורה, הזוהר הצפוני,
 לבין המחזר שלה

– שמה אאורורה, הוא אומר לה.
 – ושם משפחתי בוריאליס, היא מוסיפה.
 – אאורורה שפמוה, הוא מנסה להתקרב אליה
 בעצם אישון הלילה.
 – את עטופה וילאות שיראין של אור, הוא אומר.
 – האור הזה אינו אלא
 נשורת מסופות-
 חלל, היא מנסה לצנון.
 – הזהר הזה שלך, הוא אומר לה – –
 – הזהר הצפוני הזה, היא מנסה לצמצם,
 אינו אלא
 הצטברות של חלקיקי אבק סולריים
 המתזים לחלל אחת ל-11 שנים
 בתקופה של שקט יחסי
 שבין
 התפרציות
 כתמי השמש.
 – זהו. יש בך שקט גדול – – –
 – שקט שבין התפרציות, היא קוטעת.
 – יש בך שקט נפלא – – –
 – אבל זהו שקט יחסי בלבד, היא מסבירה,
 כי אין דבר כזה –
 שקט על השמש.

אני
 וילון אבק, היא אומרת
 – וילון זוהר, נוגה, הוא אומר –
 שליחה הרחוק, הוא מנסה להוסיף –
 שליחה הדהוי, היא מדגישה –
 שליחה הרחוק של סופת שמש, הוא אומר
 – סופה נוראה, היא אומרת
 שליח מאיר, הוא מנסה
 שליח נופל, היא מהסה
 זהו, היא מסכמת. שליחה נופלת,
 מתשת.
 נפלת
 בחד
 של הפדור שלנו.
 פדור קטן ביקום גדול.
 זה הכל.

24.9.96

מתוך "סין",
 הקיבוץ המאוחד, 2013

המיה

לאמא שלי

שׁוֹב גָּלִים מִתְנַפְּצִים
 אֶל כְּלוֹב בֵּית הַחֲזֵה
 מְצִיפִים אֶת הַדֶּפֶן הַפְּנִימִית
 מוֹתִירִים מִשְׁקָעִים עֲזֵי טַעַם
 שׁוֹנְפְּלוֹטוּ אֶל הַסַּרְעָפֶת
 מִן הַסּוֹפָה
 הַקּוֹדְמֶת

מְעַבְרוּ הַאֲחֵר שֶׁל הָאֵל-חוּט
 אֶת חוֹמֶדֶת אֶת מַחְשְׁבוֹתַי
 מִתְאַמְצָת לְסַכֵּר אֶת
 גְּבוּלוֹת הַסַּעֲרָה
 מִפְחֶדֶת
 שְׁאָאֲלֵשׁ לָךְ

הַמְלִים הַנִּתְזוֹת מְפִי
 כְּרִסִּי מִלְשֶׁבֶר
 מְבַהִילוֹת אוֹתָךְ פְּחוֹת
 מְהֵמֵת הַנִּגְעָגוּעַ
 הַנִּשְׁאָת עַל הָאֲדוֹת הֶרְפוֹת
 שִׁאֵת מִזְהָה בְּקוֹלִי
 הַדּוֹמָה
 לְקוֹלְךָ

מתוך "מחוץ למעגל",
כרמל, 2013

וטריגליצרידים ושאר חומרים בכמות
 סבירה או אסורה או מסוכנת. במבט
 מקרוב תגלי מיליוני כדוריות ובהן פנים
 סמוקות, מתעותות בתשוקה על מזרונים,
 מתחת לתקרות מאפילות, צורחות במלוא
 תפיחות ורידי הגרון לרחות את מותן.

הקשבה

יום אחד תבין שהאושר היה בעיקרו של
 דבר הקשבה. שאי-שם בזמנים מישהו
 עצר את תנועתו בחלל, כיוונן את תנודות
 גופו והתרכך לקלוט לרגע את הווייתך.
 שמערך חד-פעמי של רקמות חיות הבחין
 בך בדממה הבינגלקטית והפנה עצמו
 לעברך כמו שקולטני השמש מפנים את
 משטחיהם אל מקורות אנרגיה. ומה בכך
 שזה רק הרף עין או הרף גוף? כמה זמן
 שוהה ציפור הבוקר הזריזה על הענף
 המתנודד? והאבן השטוחה שנהדפה
 משלוליות ילדות רק כדי להשתוות איתן
 או עם האדמה שמסביבן מקץ מקצה

מתוך הספר "יקומים מקבילים",
שעתיד לראות אור בשנת 2014

הודאה

אדוני השופט
אני נשבעת לומר את האמת
את כל האמת
ורק את האמת

שמי: אשה הצולחת
את משפט הזמן
כתבתי: החלום המחרם
בפקדת השולטאן
גילי: תשעה חדשים
באחד הרחמים
מספר תעודת הזהות שלי: מצטערת אני מיטיבה
לזכר מספרים
מקצועי: אמנות הדבור
במחלה ממה אדוני
אני עוסקת במשחק החלומות
אני חולמת אדוני
על ענק אבני ספיר או מרגליות
אלא חולמת על בטחון
על הגינות

המצב החברתי:
אלמנת האמת, התלויה
במקדש האלים
מקום הלדה: מערת האפל
בטירת הדפוי
מקום בו עוסק האדם
בתחביב רצח האדם
העולם הגדול הזה
הוא שקר גדול
שאנו בודים מדי יום
ומתנסים בו כל שעה
כל דקה כל שנייה
באלף פנים באלף לשונות

כן אדוני: יצאתי מעורי
עד לעצמות עד לעורקים
התנסיתי בצביעות
בשגרון
עד פי השלכתי את עצמי
מעם עצמי
ידעתי געל ובחילה
נהיר לי אדוני: באי העולה
חזב אתה להיות
באלף פרצופים
באלף לשונות
בעינים עצומות
וכדי שתהיה
חזב אתה שלא להיות

...
נשבעתי אדוני לומר את האמת
ולא אמר דבר זולת האמת
באי שלף אדוני
המצפון מומת
התבונה רצוקה
והאדם קטול קטול קטול
לא אדוני
אין לי יותר מה לומר
גזר אפוא דינה כרצונה
לקפת את עצמותי
לעקר את צפרני
לתלש את לשוני
לכלא את נשימותי
הריני מתנדדה
אני מודה.

השיר "אתערף", "הודאה", פורסם בקובץ
"גיליד אל-איאם", שפרעם 1995. התרגום
לעברית פורסם בספר "קולות מן הים האחר"
– שירת נשים ערביות בת זמננו, תירגמה:
לאה גלזמן, עורך: עמי אלעד בוסקילה. עורך
ראשי: רפי וייכרט, הוצאת קשב לשירה,
2007.

פאטמי עם בנה

פאטמי דיאב ובעלה מוטלאק מגידוב בצילום מתוך כתבה בעיתון. העיתונות הערבית הרבתה לספר על בת המוכרת

משרד החינוך התרבות והספורט. באותה תקופה זכו בפרס רק גברים סופרים, ואז הובלנו מאבק לשוויון הזדמנויות. הצגנו את עמדתנו במפגשים של הצמרת הפוליטית והתרבותית של המיגזר הערבי. כתבתי על כך גם בטור האישי שלי, ואפילו רופא השיניים שלי סיפר לי שקרא את מה שכתבתי, והתלוצץ על כך שאני מארגנת אינתיפאדה של נשים. מאז דברים השתנו, נשים קיבלו את הפרס, וגם אני ביניהן".

בספרה "שלג הימים" (1995), שכולל סיפורים קצרים ושירים, מספרת פאטמי בין היתר את סיפורה של לילא, שנרצחה בידי אחיה, בהם טיפלה במסירות כל חייה לאחר מות אמה. עניינים של "כבוד המשפחה". "נוסי על נפשך לילא, נוסי על נפשך, ואני אשלם על כך במקומך", אומר לה אחיה האהוב – שלבסוף רוצח אותה. לאחר שיצא הספר לאור, קיימו לכבודה ערב הוקרה בטמרה. ראש המועצה המקומית באותם ימים, הישאם אבו-רומה, אמר אז: "ביד אחת היא מוכרת פלאפל, ביד אחרת היא עובדת בשדה,

ביד נוספת היא סופרת, וביד רביעית נלחמת עבור האשה". הוא הציע להוציא לאור את ספרה החדש בהוצאת המועצה המקומית. מאז כתבה עוד ספרים, ורבים מכתביה נכללים בתוכנית הלימודים של בתי-הספר התיכוניים במיגזר הערבי. ספרה האחרון, "עיר הרוח", יצא בתחילת 2013 – והודפס בשלוש מהדורות. התקשורת הערבית שיבחה את הספר.

פאשר הוא מחבק אותי בפרועותיו משתפרת אני מהיזו הנוטף משפתיו וכל העולם הופך לאשה הגומעת את האהבה מבין עיניו כצפור עליזה הוא מוביל אותי אל גן החלומות, כמו קדיו ואני מתמוגגת מגשיפותיו הלוהטות ומרחפת כשפורה מתחת לכנפיו ועם עלות השחר הוא מעיר אותי אשה המשתטחת תחת נעליו והוא מלעיט אותי פרעל וממשיך הלאה בדרךפו ואני נשארת המאהבת המטפלת בילדיו.

פורסם בעיתון "א-סינארה"

מושא האהבה והייעוד הרוחני (2)

איך אני אוהבת אותו איך
 אני אוהבת אותו איך
 איך אני זורקת את עצמי לפניו
 ממרחקי ה-ICQ
 מגבה כוכב בצמרת השמים
 משם אני צופה ורואה את בדידותו, את יסוריו –
 הגאון השרוט שלי אבל
 איך אצניח עצמי אפים שלא ירתע ממני
 שלא ידחני בודוי אהבתי המשתק
 מפחד גנבת דעתו –
 אני רוצה לגנב את שכלו, להתבית בביתו, עורקיו
 באזורי מחו הזוהרים מידע
 מחקמה משוב ואנרגיה גאונית,
 לצרף את שלי לשלו לינק מסודותיו במדע
 ללחץ על הקודים שלו בנשיותי
 אותה אגיש לו מתנה בנכונות אין בלתה.

קיץ 2007

מתוך "התעוררתי
 בלבו של אלכסון",
 הקיבוץ המאוחד, 2009

אנחנו האחיות

אנו מדברות בקוד
 שתינו, מלתינו
 כבדות מטחב
 הזכרונות הנאסף
 שרק שתינו חולקות.
 כשהימים חולפים
 ואת לא מתקשרת
 אני תוהה מה יהיה
 כשרק אחת מאתנו
 תשא, מדברת
 אל האויר במלים
 שהפשוטו ממשקלן
 ללא איש שיבין
 מה שתינו האחיות חולקות.

מתוך "מקורקעת",
 תרגום: עודד פלד וחנה כהנא,
 עקד, 2013

אמיר נוה, נונה והאופניים. טכניקה מעורבת על נייר, 2013

אמיר בטודי

אמיר נוה, בדרך לשום מקום. שמן על בד, 2013

 העבודות או העיסוק שלי ב"זמן", והניסיון להתעמת עם הזמן מגיעים מתוך הרצון שלא לקבל את המוחלטות שלו, אלא להגדירו כנגזרת של תודעה. ההבדל בין עבודות נייר ושמן קשור לרוב לאינטימיות שנוצרת בנייר. אחת הסיבות קשורה לכך שכשעובדים על נייר, מצליחים ברוב הפעמים להכיל את כולו במבט אחד. כמו לראות עולם שלם במבט שדרכו אפשר להבין למה זקוק בו כל חלק כדי להתפתח, והתוצאה היא מעין פריקה ישירה של תת-תודעה ואסוציאטיביות. המכלול של העין, היד והדף הופך להיות מיקשה חסרת עכבות או דיכוי או פחד, והתוצאה לרוב היא מעין הפתעה שרק מסיפה עוד חלק לעשרות חלקים שכבר נעשו, אשר עוזרים להבין את התמונה הכוללת שממנה נובעת היצירה, שמא היא בכלל תירוץ למשהו גדול ועמוק יותר.

איך אתה מגדיר את עבודות השמן שלך בהשוואה לעבודות הנייר?
 העבודות מכילות סצינות עמוסות דמויות הממוקמות על הטווח שבין האנושי לבהמי. הדמויות השונות לכודות בסבך יחסי תלות זו בזו, ולא תמיד ברור איפה מתחיל האנושי ונגמר הבהמי. המבט שלי מקלף מהאירוע החברתי כל סממן של נורמליות או מסיכה, וחושף את החרדות, היצרים והמוטיבציות העלובות שקושרות קיום אנושי אחד לשני. נושא נוסף שחוזר (אם באופן ישיר, כחלק מטקסט שנוסף על הציור, ואם כרעיון מנחה), הוא נושא הזמן או הזמנים. ההעדרות מול הנוכחות. הניסיון "לתפוס" את ההווה כמהלך המבקש להוכיח ולהצדיק את הקיום, מהלך המנסה להבין את הרצף והקשר בין האתמול למחר.

בפרוץ כאבה

היד שחפנה את שדך
היד שספרה איתותי מורס של לבך
היד שקראה כתב בריל של אהבתך
היד שבקשה לחשמל את גופך
נשארה חסרת אונים בפרץ כאבה.
לגעת בלי להכאיב למדה מסבתא
לגעת ולנטע בטחון למדה מאבא
לגעת ולהציף בחם למדה מאמא
לגעת ולברא חלום בקשתי אני
ובא כאבה ונשארה ידי משתקת.
כשפאה ידך בידי עצר העולם
כשהוליקה אותי אל תוכך נשם אהבה
כשזרמתי אליך ונגנה אנחתך
פצח היקום באלפי תזמורות
וכשפרץ כאבה לא ידעה ידי לקחתו.
לא "היד החזקה" ולא יד אבשלום
לא יד שמאל היא החולמת
לא יד מוחה ולא יד מאימת
לא יד מתחננת אף לא מפצירה
יד נאלמת באין-אונותה.

מתוך "השיר כותב אותי",
אמציה, 2013

המתיוון

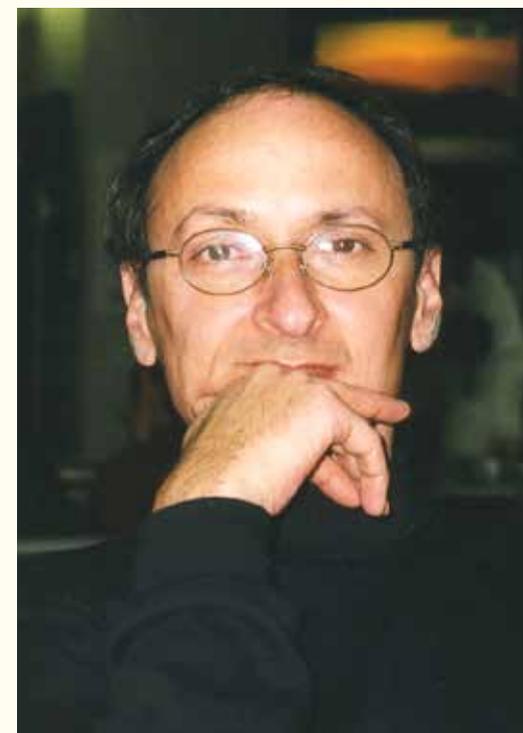
הקפד שהתחריט יעשה לפי כל כללי האמנות
שהבעת-הפנים תשקף רצינות וגדלות-נפש.
מוטב שהכתור יהיה צר ביותר
איני נוטה חבה לכתור הפרתים הרחב.
הכתבת, כמקובל, ביניית:
לא מגזמת, לא מנפחת –
אין צורך שלא תוכן על ידי הפרוקונסול
המרחרח בכול מקום ומדונח לרומא –
אה, כמובן, שתכבד אותי.
על הצד השני משהו מבקר מאד:
אולי זורק דיסקוס, עלם יפהפה,
אה מעל לכל אבקשך לדאג לכה
(סיטספיס, בשם האל, זאת אסור לשכח)
שאחרי "המלה" ו"הגואל"
יחרט באותיות יפות "חובב יונות".

תרגם יורם ברונובסקי
מתוך "כל השירים",
כרמל, 1995

17.11.02

לונת

לונתן של ינץ
לונתן בקולותי זה שבני
ולונתן פסי ^{סג}לונתן בקי אימי
ולונתן לבואג נאמה
לונתן אחיג לזכר כאג
לונתן לבנינונת
לונתן מנאית

עפר לידר
2004-1955

27/7

יציאה לא רחוקה
 אלא גרמנית וקניזים הספרות,
 ולא במחשבו הרי, ~~במחשבו~~ (היבט)
 ולא במחשבו מחול סוגים ומצבים
 גמור ואחר אחר.

אחר, יציאה לא רחוקה
 אלא גרמנית וקניזים הספרות,
 ולא במחשבו הרי, ~~במחשבו~~ (היבט)
 ולא במחשבו מחול סוגים ומצבים
 גמור ואחר אחר.

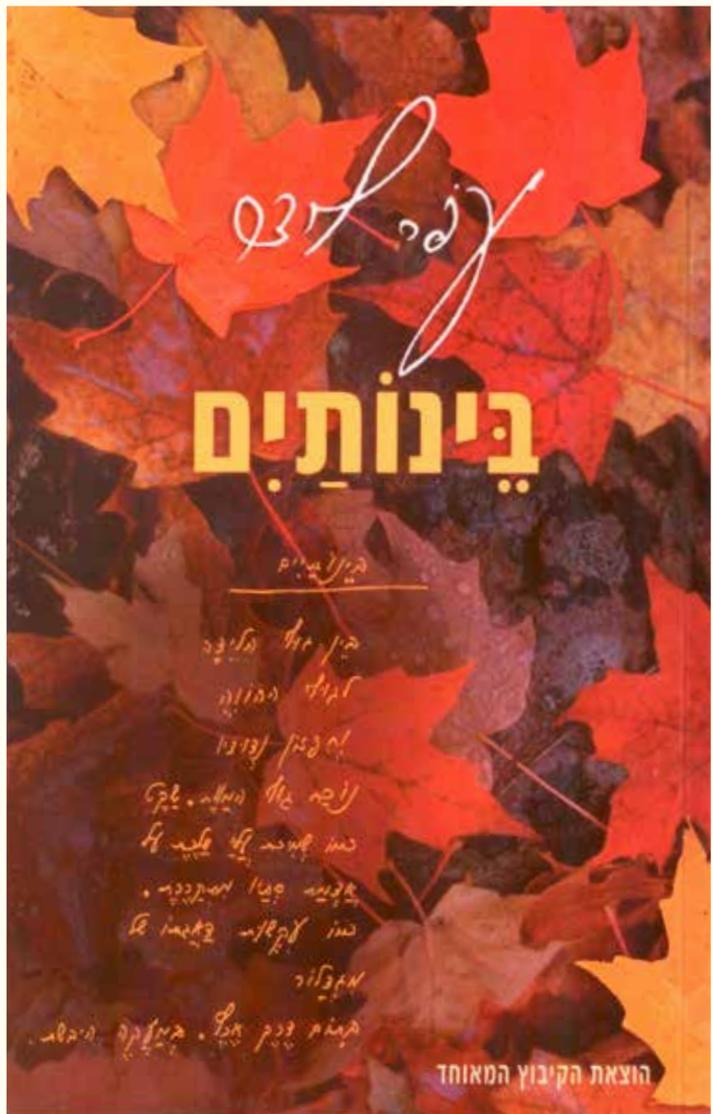
אחר, יציאה לא רחוקה
 אלא גרמנית וקניזים הספרות,
 ולא במחשבו הרי, ~~במחשבו~~ (היבט)
 ולא במחשבו מחול סוגים ומצבים
 גמור ואחר אחר.

27/7

אחר, יציאה לא רחוקה
 אלא גרמנית וקניזים הספרות,
 ולא במחשבו הרי, ~~במחשבו~~ (היבט)
 ולא במחשבו מחול סוגים ומצבים
 גמור ואחר אחר.

אחר, יציאה לא רחוקה
 אלא גרמנית וקניזים הספרות,
 ולא במחשבו הרי, ~~במחשבו~~ (היבט)
 ולא במחשבו מחול סוגים ומצבים
 גמור ואחר אחר.

אחר, יציאה לא רחוקה
 אלא גרמנית וקניזים הספרות,
 ולא במחשבו הרי, ~~במחשבו~~ (היבט)
 ולא במחשבו מחול סוגים ומצבים
 גמור ואחר אחר.

"בינותים" מאת עפר לידר

קובץ השירים "בינותים", שראה אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד, נולד לאחר מותו של פרופ' עפר לידר, מדען ומשורר, שאלמלא נפטר ממחלת הלוקמיה, בהיותו בן 49, היה ודאי מוכה אותנו עוד ועוד מקולו הפואטי, הכן והייחודי.

הספר מאגד בתוכו אסופת שירים רגישים וצלולים, נקיים מזיוף וחפים מעומס מטאפורי. על כן, בצד פשטות האמירה הנקייה מסיגים, המדויקת והמהודקת עד דק, מהדהדים בהם עומק התבוננות, חוכמה ואיכות לירית נוגעת ללב, ולאלה מצטרפים קטעי פרוזה לירית עתירי יופי וספוגי הגות. אלה גם אלה נבעו ונוצרו בעת שמחלתו של עפר סערה, גופו דאב, אבל נפשו חפצה החיים והמלאה אהבה נאחזת במילים, כאילו יש בכוחן לגונן על נשימות החיים ועושרם.

לאה שניר היא עורכת השירה של הוצאת הקיבוץ המאוחד. ערכה את הספר "בינותים".

אוהבי שירה ומשוררים מן השורה הראשונה התייחסו לשירים בהתרגשות עוד קודם פרסומם. כך למשל כתב המשורר אורי ברנשטיין: "שירתו של עפר לידר היא שירה כנה, המתארת בעוצמה ובמקוריות של ראייה ותחושה את פרטי חייו ואת פרטי הליכתו אל עבר מותו. זוהי שירה אינטימית, עזת ביטוי, שלעולם אינה שאולה מאחרים ואינה מעמידה פנים. השירים הם ניסיון אישי של אדם בעולם לתעד את המתרחש עמו באמצעות המילים, שהן הכלי היחיד שמאפשר מגע עם אחרים. שירים רגישים וכואבים של משורר אמיתי".

המשוררת אגי משעול אומרת, כי עפר לידר יוצר "בחוכמה נטולת מרירות". המאבק בין כוחות החיים לכיליון המאיים הוא שהוליד ספר יפה ורגיש זה, הנוהה אל הגבוה דווקא כשהגוף מושך כלפי מטה, ומוסיפה: "השירים מצטיינים

באיכות פואטית ובבשלות שאינם אופייניים לספר ראשון".

רוני סומק מגדיר את שירי הקובץ כדו-קרב מרתק המתנהל בין השורות, "ביד אחת המדען שבו שולף חרב מדויקת, מחודדת עד הקצה. וביד האחרת מלהטט המשורר בחרב המילים". ובהתייחסו לסוטה הבודדה מהשיר "זמאז" הוא כותב: "עפר הושיב אהבה על אוכפה, ואהבה זו דוהרת כמעט בכל שורה שכתב".

בתוך הרעש הפואטי והכברת המילים המציפות אותנו ימצא הקורא נוחם במילים של עפר: "יוצא הלב / למה שאינו המולה... / יוצא הלב ומתכנס / למקדש מעט, לדבר מה פשוט... / ואין הלב מבקש עוד דבר".

הזוכים בפרס עידוד היצירה בין מדענים
לזכר עפר לידר, בשנים 2005-2012

2007	מקום ראשון מקום שני מקום שלישי ציון לשבח	רירי סילביה מנור (אברפלד) יוסי גיל משה שטיין יוכבד יעקובוביץ' חיה משב עוזי פליטמן
2006	מקום ראשון מקום שני מקום שלישי ציון לשבח	אבי שושן חגי כהן שירז קליר רונן אלימלך אלטמן קידר אתי בן סימון ניר ברזק יועד וינטר-שגב עופר כהן דורון מרקוביץ'
2005	מקום ראשון מקום שני מקום שלישי ציון לשבח	ליאור מעין נועה ורדי תהילה בר יהודה ארנון ארזי אריק דהן שירה חתומי דוד יפה שרית לריש דורון מרקוביץ' מורן סרף בועז צבאן הילה קנובלר משה שטיין

2012	מקום ראשון מקום שני מקום שלישי ציון לשבח ציון לשבח	זאב סמילנסקי לירון בנישתי ניתאי שטיינברג גל אורן יעל גול יוסי יובל
2011	מקום ראשון מקום שני מקום שלישי ציון לשבח ציון לשבח	גילת קול הילה זומר דורון לדרפיין מאיה וינברג יוסי יובל
2010	מקום שני מקום שלישי ציון לשבח	סלי מצויינים יונית קמרי רון אהרוני רוני אוסטרייכר מתן בן-ארי אסף הרי
2009	מקום ראשון מקום שני מקום שלישי ציון לשבח	אבידן רייך חיה משב שגית ארבל-אלון דורית שמואלי ראובן פורת רחלי אפרת שטינברג
2008	מקום ראשון מקום שני מקום שלישי ציון לשבח	ארז פודולי יאן כגנוב אלישע בר-מאיר צפריר קולת אורן שלף

